

DIGITÁLNÍ ÉRA?

I JÁ JSEM JEJÍ SOUČÁSTÍ!

Mediální a informační gramotnost:
klíč k zajištění práva seniorů
podílet se na dění v digitální éře

Oddělení informační společnosti
DGI(2022)03

em. prof. Dr. An Hermans

Veškeré požadavky týkající se částečné nebo úplné reprodukce či překladu tohoto dokumentu adresujte na Ředitelství pro komunikaci (F-67075 Strasbourg Cedex oder publishing@coe.int).

Veškerou další korespondenci související s tímto dokumentem zasílejte na Generální ředitelství pro lidská práva a právní stát.

Grafická úprava a titulní stránka:
Oddělení informační společnosti
Rada Evropy

Ilustrace: An Hermans, Shutterstock

Tato publikace neprošla korekturou redakce SPDP za účelem opravy typografických a gramatických chyb.

© Rada Evropy, květen 2022

DIGITÁLNÍ ÉRA? I JÁ JSEM JEJÍ SOUČÁSTÍ!

Mediální a informační gramotnost:
klíč k zajištění práva seniorů
podílet se na dění v digitální éře

em. prof. Dr. An Hermans

Rada Evropy

Obsah

Shrnutí.....	4
Seznam zkratek.....	6
Úvod.....	7
Digitální rovnost pro všechny	9
Koronavirová pandemie: katalyzátor digitální transformace společnosti	9
Ohrožené skupiny a digitální propast	10
Od normativního rámce k implementaci.....	11
Globální pozornost věnovaná stárnoucí společnosti.....	11
Výzva neustále se měnící společnosti	13
Digitální rovnost pro všechny: společná globální perspektiva	18
Mediální a informační gramotnost: klíč k účasti v digitální éře	19
Jak starší lidé využívají internet.....	19
Starší lidé: nejsou součástí cílové skupiny projektů mediální gramotnosti	21
Čas jednat.....	24
Učení starších lidí: zapojení do „nového světa“, aniž by člověk zapomněl na svůj vlastní životní příběh	24
Jak se podporuje mediální vzdělávání.....	25
Od prostého používání digitálních zařízení až po aktivní a kreativní využívání mediálních obsahů jako občan	26
Svoboda názorů a MIL – základní kameny demokracie.....	27
Digitální herní světy: tak je učení ve stáří zábavou	28
Jak se vypořádat s dezinformacemi a „fake news“	29
Propaganda a dezinformace: mocné zbraně v době války	29
Dezinformace, které ovlivňují naše všední chování	30
Mediální výchova přiměřená věku: projekt OdigO v Laponsku (Finsko).....	31
Finsko na špičce mezinárodního žebříčku	31
Projekt OdigOt: Osaavia aikuisten ja ikääntyvien digitaatojen ohjaajia Lappiin	32
Výhled do budoucna	33
Bibliografie.....	36

Shrnutí

Stárnutí v digitální společnosti

Stárnutí naší společnosti je jedním z „megatrendů“ 21. století, který má nejen zásadní dopad na život starších lidí, ale přináší i příležitosti a výzvy pro každého z nás. V současné době je skoro 20 % populace starší 65 let, v roce 2070 to bude už 30 %. Jak se dá současně respektovat lidská důstojnost, svoboda, demokracie a rovnost a uspořádat naše společnost tak, aby každý mohl žít a stárnout, aniž by byl diskriminován? Na základě těchto parametrů se pokusíme zjistit, jak procesy a výzvy ovlivňuje druhý „megatrend“ – digitální transformace, a jak na to můžeme reagovat. Jak může digitalizace podpořit aktivní a zdravé stárnutí, zlepšit kvalitu života, vrátit starším lidem jejich nezávislost, aby bylo zajištěno jejich plné zapojení do společnosti, a změnit paradigma „ohrožených starších osob“ na „hodnotné seniory“? Klíčovou roli při řešení megatrendů stárnutí a digitalizace hrají mediální a informační gramotnost (MIL). Proto se na tyto aspekty zaměříme.

Digitalizace zaměřená na člověka jako odpověď na výzvy demografických změn

Technologie řeší největší světové výzvy a mohou poskytnout i řešení demografických změn. Oba megatrendy budou úspěšné, jen pokud změny zohlední odpovídajícím způsobem každodenní problémy lidí všech generací a vytvoří přístupné, inkluzivní a věkově přívětivé prostředí, které všem umožní vést zdravý a aktivní život, plnit každodenní požadavky, které na ně život klade, a plně se zapojit do společnosti.

Digitalizační strategie by měly umožnit všem jednotlivcům i podnikům směřování k udržitelnější a prosperující budoucnosti zaměřené na lidi. Zásadními prvky digitalizace je ochrana lidských práv, demokracie a právního státu. Za referenční dokumenty se dají považovat usnesení Rady Evropské unie z 12. října 2020 „Lidská práva, účast a blahobyt starších lidí ve věku digitalizace“ a usnesení Konference ministrů Rady Evropy „Umělá inteligence – inteligentní politika. Výzvy pro média a demokracii“ z 10. a 11. června 2021, kterými zástupci vlád chtějí zajistit, aby i senioři měli za všech okolností znalosti, dovednosti a informace potřebné pro svůj bezpečný a zasvěcený přístup do digitálního prostředí, v němž mohou využívat svá práva.

Mediální a informační gramotnost

Starší lidé mají jako důležitá heterogenní skupina obyvatelstva s různými potřebami, vzdělávacími a studijními zkušenostmi právo osvojit si potřebné znalosti, dovednosti a postoje, které jim umožní získat mediální a informační gramotnost vlastním tempem, vlastním způsobem a podle svých vlastních cílů. Státy, mediální platformy a občanská společnost musí starším uživatelům umožnit vytvářet a šířit informace podle jejich potřeb a zájmů a pomáhat jim pochopit, jaký význam má pro demokracii svoboda projevu, svoboda médií a pluralita. V digitální společnosti 21. století, která vytváří nové formy politické participace, mají i starší lidé právo být zodpovědnými občany, kriticky hodnotit informace a zprávy z médií, rozumně je využívat a přispívat k nim, přijít na to, jak se postavit nenávisným projevům a kybernetické šikaně na internetu, porozumět etickým otázkám spojeným s přístupem k informacím a jejich využíváním a využívat média a informační a komunikační technologie k prosazování rovnosti, práva na svobodu projevu a demokracii.

Čas jednat

Dosud se starším dospělým při získávání mediální a informační gramotnosti (MIL) věnovala menší pozornost než dětem a mládeži. Z nejrůznějších důvodů nepatřili k cílové skupině. *Bylo to snad tím, že mediální gramotnost se stala součástí formálního vzdělávání mladších generací?*

Instrumentálním zaměřením na zaměstnatelnost? Absencí definice toho, „kdo je starší člověk a jak se učí?“ Bolestivou realitou je „neviditelnost“ starších lidí ve statistických průzkumech obyvatelstva, protože mezi vylučovací kritéria většiny průzkumů patří jejich věková hranice 74 let. Proto se mediální a informační gramotnost nevnímá jako prostředek k zajištění lidských práv starších osob na aktivní a důstojné stárnutí a účast v naší digitalizované společnosti.

Všechny zúčastněné strany, zejména členské státy, by si měly uvědomit svou vlastní úlohu a odpovědnost v oblasti mediální gramotnosti. Měly by být připraveny vést dlouhodobé projekty v oblasti MIL, podílet se na nich a financovat je. Tato odpovědnost by se měla rozšířit na všechny zúčastněné strany, které jsou schopné oslovit občany všech věkových skupin tam, kde se dnes nacházejí, a vytvořit nové sítě pro šíření znalostí a dovedností v oblasti MIL. Pro každého, protože v neustále se měnící digitální společnosti neexistují „digitální domorodci“, kteří by byli připraveni reagovat úplně na všechno; v určité chvíli se všichni stáváme imigranty, kteří potřebují podporu, aby v digitálním věku „dospěli“.

Seznam zkratk

BAGSO	Spolkové sdružení organizací seniorů (Bundesarbeitsgemeinschaft der Seniorenorganisationen)
DESI	Index digitální ekonomiky a společnosti
FRA	Agentura Evropské unie pro základní práva
ICT (IKT)	Informační a komunikační technologie
IAO	Mezinárodní organizace práce
LTC	Zařízení dlouhodobé péče
MIL	Mediální a informační gramotnost
MIPAA/ RIS	Madridský mezinárodní akční plán pro stárnutí a regionální strategie jeho prosazování
ITU	(International Telecommunication Union) Mezinárodní telekomunikační unie
OdigO	Projekt „Zkušení lektori pro oblast digitální gramotnosti dospělých a stárnoucí populace v Laponsku“ (OdigO)
OEWG-A	Otevřená pracovní skupina OSN pro stárnutí
UNIDOP	Mezinárodní den starších lidí
WHO	Světová zdravotnická organizace
WTISD	Světový den komunikace a informační společnosti

Úvod

Digitalizace už celá léta mění náš svět a způsob, jakým žijeme a pracujeme. Proto jsme se všichni nevyhnutelně stali se součástí této digitální transformace v našem všedním životě, a to jak profesním, tak i soukromém. Bez digitálních dovedností a digitální gramotnosti se s těmito změnami nedokážeme vypořádat. Bez ohledu na věk, vzdělání nebo původ – každý člověk musí být schopen vhodným způsobem samostatně reagovat na potřeby a požadavky digitalizace. Mediální a informační gramotnost coby klíč k informovanosti, komunikaci a sociální participaci je součástí odpovědnosti vlád za zajištění práva na vzdělání, svobodu projevu a demokracii pro všechny jejich občany.

Během nedávné koronavirové pandemie byly možnosti digitálních informací, digitální komunikace a digitálních nástrojů všeho druhu důležitější než kdykoli předtím. V době, kdy se pandemie šířila Evropou, byl internet klíčem k informacím, vzdělávání, obchodování, k práci na dálku, nakupování, hrám a dalším formám zábavy a často i nezbytností pro komunikaci s blízkými, pro oslavy, vzpomínání, získávání informací o službách a zdravotnictví. Ukázalo se, že digitální konektivita a časté používání internetu nejsou nezbytné jen v profesním kontextu, používat internet a vstoupit do digitálního světa musel být schopen „každý jedinec“.

Najednou bylo jasné, že přístup k internetu by měl být naprostou samozřejmostí, že je stejně důležitý jako elektřina nebo voda a že digitální gramotnost představuje rozhodující klíč ke komunikaci. Bohužel, zatím nejde o realitu pro všechny, kteří to potřebují, zejména ne pro zvláště důležité velké skupiny starších občanů. Zvýšené používání digitálních nástrojů ukazuje potenciál digitalizace, ale také odhaluje zranitelnost naší společnosti vůči novým digitálním nerovnostem. Digitální technologie mohou pomáhat při osvojování nových dovedností, usnadňovat sociální interakce, podporovat nezávislý a samostatný život, zlepšit řízení a poskytování sociální a zdravotní péče pro stárnoucí obyvatelstvo. Jenže ne každý z nás má stejný prospěch. Koronavirová pandemie zdůraznila nerovný přístup k digitálním technologiím v rámci jednotlivých skupin obyvatelstva i mezi nimi.

Starší lidé bývají častěji digitálně vyloučeni a narážejí na překážky v přístupu ke zboží a službám, které se stále více nabízejí online. Digitální vyloučení omezuje příležitosti k aktivnímu a zdravému stárnutí, a tím i sociální a ekonomickou participaci. Úkolem není pouze posílit postavení starších lidí tím, že jim poskytneme přístup k digitálním technologiím a zvýšíme jejich digitální gramotnost. Je nutné také zajistit podobu a relevanci digitálních služeb odpovídající jejich věku, stejně jako etické a bezpečné digitální prostředí, které bude zohledňovat rozmanitost stárnoucí populace. To vše se jasně ukázalo během koronavirové pandemie, výluk a vynucených zásad o sociálním odstupu. Je to jedna z lekcí, které nám naše společnost udělila, a které je třeba uvést do praxe. Nová funkce, kterou digitální komunikace pro starší lidi převzala, vytvořila nové povědomí o potřebě digitální gramotnosti jako klíče k aktivnímu stárnutí, sociálnímu začlenění a participaci.

Toto nové povědomí upozornilo více než kdy jindy politické činitele na potřebu mediální a informační gramotnosti (MIL) starších lidí. Motivovalo je, aby se neprodleně chopili iniciativy a přijali opatření, která umožní zapojit každého člověka do naší digitální, měnící se společnosti. Dvě gramotnosti se mohou otevřít jen díky úsilí mnoha lidí a nádherný digitální svět pak odhalí svá tajemství. Jak pro mé vrstevníky v profesích, kde byla digitální komunikace neznámá, tak i pro starší odborníky, u nichž jako prostředníci fungovali jejich asistenti a sekretářky. V nedávné době virtuálních setkávání bylo dojemné sledovat seniory, kteří dokázali často díky pomoci rodinného příslušníka nebo ochotného souseda zase

navázat kontakty a zůstat ve spojení se vším, co dnešní svět nabízí. Stýskalo se jim po bezprostředních osobních kontaktech, ale mezitím nezůstali odříznuti od lidí a různých oblastí společnosti.

Fakt, že se Rada Evropy tématem senioři a mediální gramotnost zabývá, odráží vnímání této problematiky, skutečnosti, že lidská práva musí být zajištěna po celý život a ve všech oblastech. Nepostačí pouze se hlásit k principu „začlenění pro všechny“, je nezbytné přijmout i konkrétní iniciativy. Doufám, že se tato zpráva může stát zdrojem inspirace pro politické činitele, zúčastněné strany a především pro samotné (aktivní) seniory. Doufám, že jim dodá odvalu... a že si všechny zúčastněné strany a političtí činitelé více uvědomí hodnotu starších občanů a jejich práv... a jejich legitimních očekávání, že se jim dostane přiměřené podpory.

Na závěr této „cesty“ digitální érou z pohledu seniorů bych ráda poděkovala mnoha lidem. Těm, kteří přinesli digitální svět do našich seniorských sdružení, odborníkům z různých oblastí, kteří mě inspirovali a poskytli mně, i dalším celoživotně se vzdělávajícím seniorům bez věkového omezení tolik potřebné poznatky. Dále bych chtěla poděkovat Michelle a Seánovi za jejich pečlivou technickou a jazykovou pomoc během této cesty a také samozřejmě v neposlední řadě Radě Evropy, která mě poctila pozváním stát se konzultantkou pro problematiku „Senioři a digitální gramotnost“.

em. prof. Dr. An Hermans

Digitální rovnost pro všechny

21. století se vyznačuje rychle postupující digitalizací. Digitální technologie mohou pomáhat při osvojování nových dovedností, usnadnit sociální interakce, podporovat nezávislý a samostatný život a zlepšit řízení a poskytování služeb zdravotní a sociální péče. Situace vyvolaná koronavirovou pandemií ukázala, že v případě omezení osobních kontaktů je využití telemedicíny účinnou metodou poskytování zdravotní péče. Ale ne všichni z ní profitovali stejně. Koronavirová pandemie ukázala nerovný přístup k digitálním technologiím u všech skupin obyvatelstva. Jak můžeme tento nedostatek možností u důležitých skupin populace chápat a jak se dá zkvalitnit smysluplná účast v digitálním světě?

Koronavirová pandemie: katalyzátor digitální transformace společnosti

Během nedávné koronavirové pandemie byly možnosti digitálních informací a digitální komunikace důležitější než kdykoli předtím. V době, kdy se pandemie šířila po všech kontinentech, byl internet klíčem k informacím, ke vzdělávání, obchodování, k práci na dálku, nakupování, hrám i dalším formám zábavy. Často býval i nezbytným nástrojem pro komunikaci s blízkými, k oslavám, vzpomínání, získání informací o zdravotnictví a službách.

Digitální konektivita a časté využívání internetu byly potřebné nejen v profesním kontextu, „doslova každý“ by měl dokázat využívat internet a začlenit se do digitální éry. Ukázalo se, že „digitální revoluce“ – čtvrtá průmyslová revoluce – nemá historické precedenty a vyvíjí se spíše exponenciálně než lineárně. Digitalizace byla hlavním tématem programu jednání Světového ekonomického fóra 2020¹. Vlády, telekomunikační a technologické firmy z celého světa spolupracovaly na zahájení okamžitých opatření pro udržení internetového propojení zemí.² Mezinárodní organizace volaly po urychlené spolupráci soukromého a veřejného sektoru, aby společně zareagovaly na bezprecedentní zdravotní a ekonomickou krizi, a zabezpečily, že sítě budou vybaveny natolik kvalitně, že zvládnou nárůst digitálního provozu, pomohly zemím zajistit budoucnost jejich digitálních schopností a infrastrukturu a zajistily přístup k digitálním službám pro každého.³ Vlády na všech politických úrovních si uvědomovaly, že musí převzít odpovědnost za rozvoj digitálních strategií a opatření, aby se dokázaly vypořádat s přínosy a výzvami digitální transformace naší společnosti.

Přístup k internetu: priorita ve venkovských oblastech

„Venkovské oblasti ve Španělsku trpí již léta vážným problémem vylidňování“, říká Dr. Carmen Quintanilla, předsedkyně nevládní organizace Afammer, která sdružuje rodiny a ženy z venkova. „Vzhledem k absenci infrastruktury a služeb odchází mnoho mladých lidí z vesnic a hledá důstojnější životní podmínky. Naše nejmenší obce navíc stárnou a starší

¹ Fan Z. a Xiao Y. (2020).

² Griffin W. a O'Halloran D. (2019).

³ Světové hospodářské fórum (2020), *Společný akční plán pro digitální rozvoj a výzva k akci „Reakce na krizi způsobenou koronavirem“*.

lidé se stále častěji cítí osamělí a opuštění. Využívání nových informačních a komunikačních technologií má rozhodující význam pro to, aby starší lidé mohli plně využít svůj potenciál. Je zcela nezbytné překlenout digitální věkovou propast, kterou naše starší generace trpí“.

Proto Asociace venkovských rodin a žen (Afammer) vytvořila program „Digitální dovednosti pro venkov“, v jehož rámci se starší lidé učí využívat základní aspekty internetu ke komunikaci, získávání informací a dokonce i nakupování. Program „Connect in Rural“ zajišťuje, aby služby jako internetové bankovníctví nebo objednání k lékaři patřily ke každodenním úkonům, které si každý starší člověk na venkově může vyřídit sám.

„Starším generacím vděčíme za všechno. Nechceme je opustit. Při jejich podpoře spoléháme na pomoc občanské společnosti, podniků a vlády. Je to nejen naše povinnost, ale i vizitka lepší společnosti,“ dodává na závěr předsedkyně Carmen Quintanilla.

(Ciudad Real, 14. března 2022)

Ohrožené skupiny a digitální propast

Zvýšené využívání digitálních nástrojů ukazuje možnosti digitalizace, ale současně také odhaluje zranitelnost naší společnosti vůči novým digitálním nerovnostem. Během koronavirové krize se prohloubila digitální propast, tj. rozdíl mezi těmi, kdo mají dostatečné znalosti digitálních technologií a přístup k nim, a těmi, kdo tyto znalosti nemají, nebo jejich přístup k nim je horší. Tento rozdíl se v jednotlivých společnostech liší podle pohlaví, geografické polohy, příjmu domácnosti a věku. Co se týká globální rovnoprávnosti, celosvětová digitální propast se stává jedním z největších problémů 21. století. Více než třetina světové populace nepoužívá internet. Většina těch, kdo nejsou připojeni, žije v rozvojových zemích, přičemž kontinentem s nejnižší účastí na digitální transformaci je Afrika. Ve všech zemích se kvalifikované používání internetu stalo velkou výzvou pro děti a studenty z menšinových skupin ve školách a na univerzitách, pro rodiny žijící v odlehlých regionech, pro domácnosti s nízkými příjmy a pro starší lidi, pro něž digitální gramotnost vždy zůstávala nesrozumitelným pojmem.

Skutečnost, že rozdíly při používání internetu souvisejí i s věkem, byla bolestivě citelná v dobách výluk (lockdownů) a fyzického odcizení. Po celém světě, od Rovaniemi až po Kapské město, si starší lidé stěžovali na nedostatek sociálních kontaktů s rodinou a přáteli, a přáli si mít dostatečné znalosti a dovednosti, aby dokázali získat přístup k digitálním informacím nebo službám.

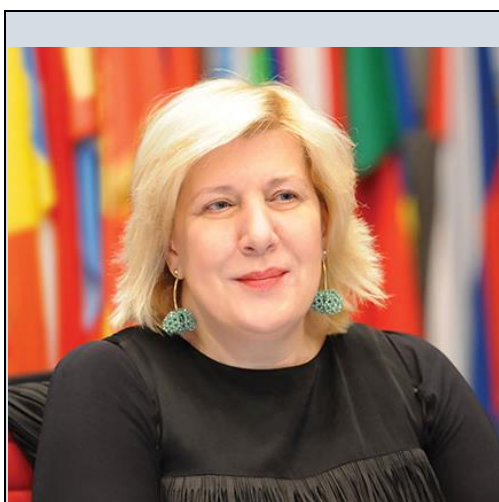
Skupina starších lidí není bezpochyby ve vztahu k internetu jednotná. V populaci starších dospělých se míra využívání internetu liší podle etnické příslušnosti, vzdělání a příjmu. V rámci každé demografické podkategorie však starší lidé využívají internet méně často než mladší generace.⁴ Stojí na stinné straně digitální propasti, protože tento koncept nejen ukazuje, kdo internet využívá, a kdo ne, ale současně měří i míru digitálního vyloučení. S tím, jak se internet stále více začleňuje do každodenního života, je stále pravděpodobnější, že internetoví abstinenti, tedy lidé, kteří internet nevyužívají, budou stále více zbavováni svých práv a znevýhodňováni.

Podle literatury se digitální propast, která postihuje starší lidi, přisuzuje subjektivním znakům starších dospělých, jako například nižším počítačovým znalostem, technofobii, absenci pocitu důležitosti a

⁴ McDonough C. (2016).

fyzickým a kognitivním nedostatkům. K nižšímu využívání internetu starší generací však zcela určitě přispívá i ageismus.

Ageismus se definuje jako forma diskriminace a předsudků, stereotyp založený výhradně na věku, kdy senioři jsou odsouváni na okraj společnosti, zachází se s nimi neuctivě a mají pocit, že nejsou vítáni. V kreslených filmech, televizních a internetových reklamách bývají starší lidé často zobrazováni jako technofobní, zapomnětliví, závislí, dětinští a asexuální. Ageismus, tedy věková diskriminace, brání starším lidem v rovném zacházení a využívání všech jejich základních práv.⁵

Dunja Mijatović, od roku 2018 komisařka Rady Evropy pro lidská práva, obhajovala ochranu lidských práv seniorů během koronavirové pandemie, opatření omezující svobodu a varovala před riziky sociálního vyloučení. „*Opatření omezující svobodu jsou naprosto důležitá a nezbytná,*“ prohlásila 20. března 2020, ale varovala před rizikem, že se zhorší „*již tak palčivý problém sociální izolace starších lidí, která přímo ovlivňuje jejich zdravotní stav včetně psychického zdraví... Současná situace také poukazuje na nevyhovující stav velkých ústavních zařízení pro dlouhodobou péči o seniory, kde jsou uzavřeni v těsných prostorách. I bez hrozby smrtícího viru jsou tato zařízení často zdrojem četných případů porušování lidských práv včetně špatného zacházení a zneužívání, zejména kvůli absenci lidskoprávního přístupu při navrhování a poskytování dlouhodobé péče a chronickému nedostatku zdrojů.*“^A

^A Rada Evropy (2020), Prohlášení: V době koronavirové pandemie potřebují starší lidé větší podporu než kdykoli dřív, Štrasburk, viz: www.coe.int/en/web/commissioner/-/older-persons-need-more-support-than-ever-in-the-age-of-the-covid-19-pandemic, stav: 9. května 2022.

Od normativního rámce k implementaci

Digitální integrace je zásadním předpokladem pro zajištění práv starších osob na účast v dnešní době. Koncepce stárnutí a výklad práv starších lidí prošly v posledních desetiletích rozsáhlým vývojem, který směřoval od ochrannářských postojů vůči starším osobám k lidskoprávnímu přístupu, jenž má zajistit aktivní účast všech v neustále se měnící společnosti.

Globální pozornost věnovaná stárnoucí společnosti

Stárnutí, demografické změny a stárnoucí společnost jsou už takřka 50 let na programu jednání mezinárodních institucí a vlád na všech úrovních. V druhé polovině 20. století se střední délka života žen i mužů prodloužila. Fenomén stárnoucí společnosti vyvolala skutečnost, že stále více lidí se dožívá vysokého věku a porodnost klesá. Tyto probíhající demografické změny nabízejí příležitosti i výzvy pro tvorbu politiky a budování společnosti na všech úrovních.

⁵ Butler R. N. (1969).

Vědecké výzkumy poukázaly na měnící se sebevědomí starších generací, které vyvrací řadu stereotypů o nevyhnutelném úpadku s věkem. Došlo ke změně paradigmatu o stárnutí: pojem „úspěšné stárnutí“ se stále více ztotožňoval s paradigmatem tzv. „aktivního stárnutí“. Tento výraz se začal využívat v politických strategiích a zahrnoval poválečné zdravé a vzdělané ročníky – tzv. mladé starší lidi nebo nové seniory – směřující do důchodu.

Valné shromáždění OSN v **rezoluci 33/52 ze 14. prosince 1978** uznalo potřebu upozornit celý svět na závažné problémy starší generace, která tvoří stále větší část světové populace, a rozhodlo, že po dohodě s členskými státy, specializovanými agenturami a zainteresovanými organizacemi, jako jsou Mezinárodní organizace práce (ILO) a Světová zdravotnická organizace (WHO), uspořádá **Světové shromáždění o stárnutí**. Toto shromáždění se konalo v roce 1982 ve Vídni a mělo se stát fórem pro vytvoření mezinárodního akčního programu, který bude garantovat ekonomickou a sociální jistotu pro starší lidi, a umožní jim přispívat k národnímu rozvoji.

Vídeňský mezinárodní akční plán pro stárnutí byl prvním mezinárodním nástrojem týkajícím se stárnutí a stal se základním kamenem pro formulaci strategií a opatření. Obsahoval doporučení k opatřením v oblastech výzkumu, sběru a analýzy dat, odborné přípravy a vzdělávání, a dále v následujících odvětvových oblastech: zdraví a výživa, ochrana spotřebitelů, bydlení a životní prostředí, rodina, sociální péče, zabezpečení příjmů a zaměstnání a vzdělávání. Cílem akčního plánu bylo posílit kapacity vlád a občanské společnosti, aby se mohly účinně zabývat stárnutím populace a zohlednit rozvojový potenciál a potřeby starších lidí. Plán se stal základem pro další akční plány, nové instituce a dodnes uplatňované strategie.

Zásady OSN pro starší osoby jsou uspořádány podle následujících témat:

- Nezávislost
- Účast
- Seberealizace
- Důstojnost
- Péče

Odrážejí potřebu najít rovnováhu mezi integrací starších osob do společnosti a uznáním jejich zvláštních potřeb.

Byly přijaty Rezolucí 46/91 Valného shromáždění ze dne 16. prosince 1991.^A

^A Zásady OSN pro starší osoby z roku 1991 jsou dostupné na adrese:
www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/olderpersons.pdf.

Společně se Zásadami OSN pro starší osoby z roku 1991, Politickou deklarací a **Madridským mezinárodním akčním plánem k otázkám stárnutí z roku 2002** byly přijaty první konkrétní mezinárodní normy týkající se starších lidí, stárnutí a souvisejících opatření.

V souladu s úmluvami, doporučeními a rezolucemi dalších specializovaných organizací OSN, závazkem všech států respektovat veškerá lidská práva a základní svobody, chránit je a naplňovat, a na základě **Charty OSN a Všeobecné deklarace lidských práv** byl k dispozici normativní rámec pro rozvoj politik stárnutí na národní úrovni. Ten se až do současnosti dále rozvíjí a upravuje. Mezinárodní agentury

vytvořily příslušné nástroje a v rámci svých kompetencí reagovaly na změny a výzvy. Vysvětlují a ukazují, jak se normativní rámce vytvářejí, implementují nebo mění.

Nedávno byla v rámci otevřené pracovní skupiny pro stárnutí (OEWG-A), zřízené Valným shromážděním OSN, iniciována dne 21. prosince 2010 (rezoluce 65/182) podpora globálního boje proti ageismu. Pracovní skupina zkoumá stávající mezinárodní rámec lidských práv seniorů a zjišťuje možné nedostatky a způsoby, jak je co nejlépe řešit, kromě jiného i kontrolou proveditelnosti dalších nástrojů a opatření, která mohou být nezbytná.⁶

Všeobecný přehled nápadů a legislativních iniciativ OSN a dalších mezinárodních grémií jako EU, Rada Evropy, WHO a některých hodnotících interpretací národních vlád a nevládních organizací byl obsáhle zpracován, analyzován a publikován (2021) pod názvem „**Against Ageism and Towards Active Social Citizenship for Older Persons**“ (Proti věkové diskriminaci a k aktivnímu sociálnímu občanství starších osob).⁷ Přestože se publikace zaměřuje na hodnocení a budoucnost Evropské sociální charty pro rozvoj a zajištění lidských práv starších osob, zasahuje široce a hluboko do obecného vývoje koncepcí stárnutí, demografických změn a práv starších osob. Autoři publikace „Against Ageism and Towards Active Social Citizenship for Older Persons“ použili dotazníky s „otevřenými“ otázkami, které rozeslali vládám a institucím zabývajícím se lidskými právy, aby bylo možné prozkoumat dopad koronavirové pandemie a zejména využití a nezbytnost digitálních technologií k zajištění sociálního začlenění starších osob do společnosti. Zatímco několik zemí označilo koronavirovou pandemii za „vykrytalizování“ problémů starších lidí v zařízeních dlouhodobé péče, odpovědi dvou zemí, Bulharska a Maďarska, zdůraznily potřebu podporovat digitální komunikaci a bojovat proti „digitální propasti“.

Výzva neustále se měnící společnosti

Začalo to všechno tím, že se během koronavirové pandemie a díky získaným poznatkům o digitalizaci naší společnosti zdůraznila potřeba digitální inkluze a MIL? Ne, dopad koronavirové pandemie nelze přeceňovat, základní dynamika byla uvedena do pohybu už dlouho předtím, jen dosavadní pozvolné změny byly náhle nesmírně naléhavé. Odpovědné reakce – politické i společenské – se už nedaly odsouvat na vedlejší kolej. Totéž zcela určitě platí i pro urychlení doprovodných procesů, které mají seniorům umožnit podílet se na digitální transformaci naší společnosti. Jak konstatovala Rada Evropy v **Doporučení CM/Rec (2014)2 Výboru ministrů členským státům o podpoře lidských práv starších osob (19. února 2014)**, je nutné implementovat stávající mezinárodní standardy a normativní rámce v oblasti lidských práv a „*vyvinout další úsilí k posouzení mezer v jejich ochraně...*“.⁸ To znamená, že

⁶ OSN (2022), 12. zasedání otevřené pracovní skupiny o stárnutí.

⁷ Doron I. a Quinn G. (2021).

⁸ Rada Evropy (2014): V roce 2014 navrhl Výbor ministrů přijetí různých iniciativ k implementaci stávajících lidských práv a zásad pro starší lidi s tím, že po pěti letech bude následovat vyhodnocení. Všechny získané informace byly zveřejněny v publikaci „Podpora lidských práv starších osob“, která popisuje „právní mechanismy“ zavedené v několika členských státech k zajištění a uplatňování lidských práv starších lidí i širokou paletu osvědčených postupů související s těmito právy. V souvislosti se zásadou „autonomie a účasti“ Polsko popsalo operační program „Digitální Polsko 2017 - 2020“ se zvláštním rozpočtem na podporu digitálního začlenění starších osob, na organizaci a rozvoj digitálních dovedností (používání internetu a služeb s ním souvisejících, jako jsou aplikace elektronické veřejné správy, instant messaging atd.) pro osoby starší 65 let, přičemž prioritou představují lidé žijící na venkově.

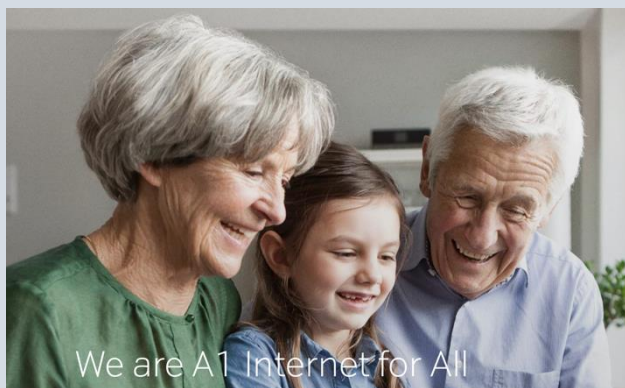
obecné strategie a mainstreamové iniciativy jsou nikdy nekončícím příběhem, do nějž se dají začlenit nové názory, které se mají stát trvalou součástí obecné strategie.

Po analýze evropských a mezinárodních politických rozhodnutí a směrnic týkajících se digitálního začlenění seniorů v posledních letech následují některé relevantní aspekty:

- V roce 2010 zahájila EU projekt „**Digitální agenda pro Evropu**“.⁹ Jedním z opatření bylo: „Zvyšování digitální gramotnosti, dovedností a začleňování“, a to nejen pro účely profesního vzdělávání, zaměstnatelnosti a dosažení hospodářského růstu, ale i pro začlenění všech do digitální éry. „*Jde o posílení a emancipaci, jejímž cílem je něco se naučit, něco vytvořit, být součástí digitálního světa a využívat sebevědomě a kriticky digitální média,*“ uvádějí autoři, „*a provádět každodenní úkoly online – od žádosti o zaměstnání až po zaplacení daní nebo rezervaci jízdenek...*“ Komise podpořila několik programů a iniciativ i pro starší osoby od 65 do 74 let, pro osoby s nižšími příjmy, pro nezaměstnané a osoby s nižším vzděláním, jejichž záměrem je překlenout digitální propast. Zdá se však, že v tomto desetiletí (2010-2020) byla intenzivní podpora kursů ICT pro získání potřebných digitálních dovedností a gramotnosti, jako byl například rakouský projekt „Digitalizace pro každého“, spíše výjimkou. To je patrné i z celkové zprávy a zpráv jednotlivých zemí na Konferenci ministrů EHK OSN s tématem stárnutí „*Udržitelná společnost pro všechny věkové kategorie / Využití potenciálu delšího života*“ (Lisabon, Portugalsko, 21. až 22. září 2017), kde byl dokončen třetí ročník kontrol a vyhodnocení (2012-2017) Madridského mezinárodního akčního plánu pro stárnutí populace a jeho regionální prováděcí strategie (MIPAA/RIS). Čtvrté vyhodnocení a přezkoumání proběhne ve dnech 16. a 17. června 2022 v Římě.¹⁰ Ale digitální transformace společnosti a digitální gramotnost nebyly na programu jednání.¹¹

Místní sdružení seniorů – hnací síly pro šíření digitální gramotnosti

Regionální organizace Rakouského svazu seniorů ve spolkovém hlavním městě Vídní zahájila v roce 1995 „Počítačové a internetové kurzy pro seniory“, které úspěšně probíhají dodnes. Postupně ji do roku 2010 následovaly další regionální organizace sdružující seniory, nejprve v Salcbursku, Horním Rakousku a Dolním Rakousku, takže dnes jsou vzdělávací kurzy pro seniory k získání individuálních internetových dovedností dostupné ve všech devíti spolkových zemích. V té době převzal záštitu nad podobnými aktivitami největší poskytovatel telekomunikačních služeb a internetu společnost A1, která poskytla místním sdružením seniorů technickou podporu a výukové materiály. V roce 2011 zahájila společnost

⁹ Evropská komise (2010), *Digitální agenda pro Evropu*.

¹⁰ EHK OSN (n. d.), stálá pracovní skupina pro stárnutí.

¹¹ EHK OSN (2017), *Ministerial Conference on Ageing: A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer*. [Konference ministrů na téma stárnutí: Udržitelná společnost pro všechny věkové kategorie: využití potenciálu delšího života.]

A1 projekt „A1-Internet für alle“ (Internet pro každého), na němž se aktivně podílely národní organizace seniorů. V roce 2018 rakouská vláda spustila celostátní iniciativu „fit4internet“, která společně s rakouskými organizacemi seniorů nabízí školení pro generaci nad 60 let.^B

Heinz K. Becker, bývalý generální tajemník Rakouského svazu seniorů: „Před více než 25 lety byla podnětem pro vytvoření iniciativ v oblasti využívání internetu snaha otevřít cosi jako „nové okno do světa“ generaci, která ve svém profesním životě neměla možnost získat digitální dovednosti. Nejzákladnějším poznatkem bylo, že se tyto dovednosti stanou stejně nepostradatelnou kulturní technikou jako psaní a čtení. V současné době se v těchto digitálních dovednostech vzdělává více než 4 000 místních skupin seniorů. Právě díky těmto skupinám, které vytvářejí strukturu rakouských sdružení seniorů a vyskytují se takřka v každé větší obci nebo menším městě, se starším generacím v Rakousku v posledních 30 letech nabízí vynikající možnost získat digitální gramotnost a dále se na tomto poli zdokonalovat.“

^A Haberfelner, A. (2018) Wir sind A1 Internet für Alle (Jsme A1 Internet pro každého), A1 Stories, ke stažení na: www.a1stories.com/blog/we-are-a1-internet-for-all/, stav: 15. května 2022.

^B Korosec, I. (o. J.), Rozhovor: „Die Digitalisierung ist für uns alle so wichtig!“ (Digitalizace je pro každého z nás tak důležitá!), OSB, ke stažení na: www.seniorenbund.at/wissenswertes/interview-die-digitalisierung-ist-fuer-uns-alle-so-wichtig, stav: 15. května 2022.

- EU si vzhledem k obrovským změnám, které přinesla koronavirová pandemie, uvědomovala potřebu urychlených opatření, a proto nedávno v souladu s dřívějšími možnostmi zahájila několik nových projektů. Jedním z nich je „**Digitální kompas 2030**“.¹² Konkretizuje digitální ambice EU do roku 2030, které se opírají o čtyři hlavní pilíře: dovednosti, vláda, infrastruktura a obchod. První pilíř – obyvatelstvo s digitální kvalifikací – stanoví cíl v oblasti základní digitální gramotnosti tak, aby základní digitální dovednosti mělo minimálně 80 % obyvatelstva. Nezahrnuje cíle a opatření, která se orientují přímo na starší lidi. Tyto cíle musí s finanční podporou EU realizovat jednotlivé členské státy.

Následující zdůrazněné aspekty se jasně zaměřují na celkovou strategii demografických změn a na význam digitálního začlenění starších osob:

- Jmenování Dubravky Šuicy místopředsedkyní Komise pro demografii a demokracii¹³, rozhodnutí zařadit politiku stárnutí do hlavního proudu a zavedení „přístupu životního cyklu“, který ukazuje, jak zkušenosti z dětství a socioekonomické nerovnosti nashromážděné v průběhu života pokračují i ve stáří, jsou důležitými základními prvky společné politiky pro řešení mnoha výzev demografických změn, které zohledňují rozdíly a obtíže v regionech a mezi nimi.

¹² Evropská komise (2021), *Digitální kompas 2030: evropská cesta pro digitální desetiletí*.

¹³ Evropská komise (b.d.), *Dubravka Šuica*.

Dubravka Šuica, místopředsedkyně Evropské komise pro demokracii a demografii (2019-2024), v hlavním projevu na konferenci „Budoucnost Evropy a výzvy a příležitosti spojené se stárnutím v Evropě“, kterou společně pořádají Univerzita v Mariboru a Slovinská republika předsedající Radě Evropy (29. listopadu 2021): „*Od okamžiku narození stárneme. Je důležité, abychom podporovali porozumění, solidaritu a odpovědnost, ale také výměnu znalostí mezi generacemi. Vytvořením konstruktivního příběhu o demografických změnách a stárnutí populace posílíme naše komunity a naši demokracii a zajistíme, aby byly dobře připravené na budoucnost... Ve své funkci se zaměřuji na celý životní cyklus od práv dětí až po práva seniorů. Stárnutí není pouze záležitostí starších lidí. Perspektiva delšího života se bezprostředně dotýká každého z nás – i mladých lidí. Stárnutí přináší jak výzvy, tak i příležitosti pro naše hospodářství, naši společnost a naši demokracii.*“^A

^A ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/suica/announcements/vice-president-suica-delivers-keynote-speech-videoconference-event-conference-future-europe-and_en

- Nejdůležitější bylo **Usnesení Rady EU „Lidská práva, účast a blahobyt starších lidí ve věku digitalizace“ (12. října 2020)¹⁴** a **závěry předsednického tria: Prohlášení Německa, Portugalska a Slovénie k aktivnímu stárnutí**, tedy zemí, které předsedaly Radě Evropské Unie v osmnáctiměsíčním období od července 2020 do prosince 2021. V těchto vyjádřeních Rady EU, které byly předloženy na podzim roku 2020 jako reakce na první vlnu koronavirové pandemie, se konstatuje, že starší lidé trpí jak koronavirovými, tak i sociálními omezeními, a že se vítá posun EU směrem k občanskoprávnímu přístupu k politice stárnutí, jakož i důležitý impuls pro členské státy v oblasti politiky stárnutí obecně a digitální inkluze starších lidí. Závěry Rady EU jsou nesmírně zajímavé, pokud se na ně podíváme v širší sociální a politické souvislosti a nebudeme předstírat, že „jen tak“ spadly z nebe, nebo se zrodily v nějaké bruselské kanceláři. I když se nemůžeme pustit do podrobné hloubkové analýzy rozhodovacího procesu – což by jistě stálo za to – zmíníme se pouze o několika aspektech:

Zprávy spolkové vlády vycházejí z rozhodnutí Spolkového sněmu v roce 1994. Jednou za každé volební období je vybráno nějaké téma, k němuž nezávislí odborníci vypracují zprávy. Tentokrát padla volba na digitalizaci. Naposledy v srpnu 2020, kdy Německo předsedalo Radě EU, zveřejnila BAGSO¹⁵ prohlášení k „8. zprávě spolkové vlády o stárnutí“¹⁶ se zaměřením na „starší osoby a digitalizaci“. BAGSO v něm mimo jiné vyjádřila „*politování nad tím, že 8. Zpráva spolkové vlády dostatečně neřeší téma digitálního vzdělávání a rozvoje gramotnosti, ačkoli podpora technologických a mediálních dovedností je klíčovým předpokladem pro usnadnění*

¹⁴ Rada Evropy (2020), *Zlepšení blahobytu starších osob ve věku digitalizace; Rada přijala usnesení*.

¹⁵ BAGSO (2020), *Older people and digitalization (Starší osoby a digitalizace)*

¹⁶ Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (2020), *8. Zpráva o stárnutí – Starší osoby a digitalizace*.

přístupu starších lidí k digitálním nabídkám, a pro to, aby se mohli informovaně rozhodnout o jejich využití“.¹⁷

BAGSO (Bundesarbeitsgemeinschaft der Seniorenorganisationen e.V.), celostátní zájmové sdružení starších lidí jako zastřešující organizace asi 120 občanských sdružení, si už několik let uvědomuje význam iniciativ na zlepšení digitálního začlenění všech i seniorů. V roce 2017 sdružení BAGSO zveřejnilo dokument „Starší lidé v digitálním světě“.^A Jeho hlavním těžištěm bylo začlenění používání internetu do každodenního života seniorů. Poukazuje na možné překážky a nezbytná opatření k realizaci pozitivních možností bezpečného internetu přístupného všem.

Dopady procesu digitalizace na život ve stáří jsou patrné v oblastech bydlení, péče, mobility a zdraví, jakož i při vytváření sociálního prostoru. Komise odborníků vypracovala digitální technologie, které se týkají všech těchto oblastí života, zdůraznila vznikající nové trendy a vyhodnotila, jak se tento vývoj odrazí na životě ve stáří. Výsledky jejich úvah jsou uvedeny ve výše zmíněném dokumentu. Vzhledem k tomu, že odborná komise předkládala zprávu již v lednu 2020, nezohlednila v ní dopady koronavirové krize. Zejména potřeba digitálních sítí v sociální izolaci a vylukách vznikla až od března 2020. Nicméně vliv této zprávy, diskuzí a prezentací v souvislosti se souběhem pandemické krize a odpovědnosti německé vlády, která předsedala EU, byl jistě důležitý pro další vývoj pohledu na „starší osoby a digitalizaci“ v Německu i v Evropě.^B

^A BAGSO (2019), Starší lidé v digitálním světě, ke stažení na:

www.bagso.de/fileadmin/user_upload/bagso/06_Veroeffentlichungen/2020/BAGSO_Position_Paper_Older_persons_in_a_digital_world.pdf, stav: 18. dubna 2022.

^B AGE Platform Europe (2020), *Strengthening Older People's Rights in Times of Digitalisation - Lessons learned from COVID-19 [Posílení práv starších lidí v době digitalizace – poučení z covidu-19.] – Společná online konference německého ministerstva a AGE-BAGSO*, ke stažení na:

www.age-platform.eu/event/strengthening-older-people's-rights-times-digitalisation---lessons-learned-covid-19, stav: 18. dubna 2022.

Dále uvádíme některé relevantní iniciativy podporované spolkovou vládou, Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSFJ):

- Cílem projektu „Digitaler Engel – sicher, praktisch, hilfsbereit (Digitální anděl – bezpečný, užitečný, nápomocný)¹⁸ a servisního místa „Digitalisierung und Bildung für ältere Menschen (Digitalizace a vzdělávání pro seniory)“ je podpořit aktivní účast starších lidí v naší společnosti a umožnit jim vést samostatný život ve stále více digitalizované společnosti.
- Autobus mobilního týmu poradců „Digitaler Engel (Digitální anděl)“ objíždí celé Německo, i když v době koronavirové pandemie jen v omezeném rozsahu, a poskytuje přímo v daném místě starším lidem osobní, konkrétní podporu při kompetentním využívání digitálních služeb.¹⁹ Osobní rozhovory pomáhají představit digitální služby, odpovědět na konkrétní otázky a odstranit obavy. „Digitální anděl“ úzce spolupracují se stávajícími místními

¹⁷ BAGSO (2020), Starší lidé a digitalizace.

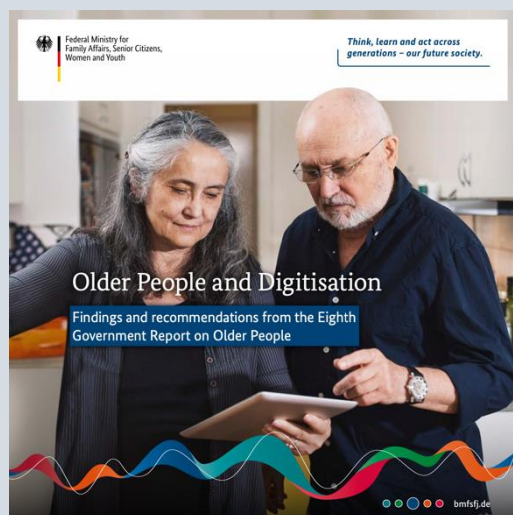
¹⁸ Digitaler Engel (o.J.), *Über das Projekt (O projektu)*

¹⁹ Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (2019), „*Digitální anděl objíždějí Německo.*“

strukturami jako například vícegeneračními středisky a agenturami pro seniory. Těžištěm jejich činnosti je nadále venkov.

- BAGSO již několik let prosazuje, aby lidé v post profesní životní fázi byli strukturálně a finančně podporováni stejně jako mladí lidé a studenti. V roce 2021 byl spuštěn „Digitalpakt Alter (Digitální pakt pro seniory). Byla vytvořena asi stovka center zvaných „Erfahrungsorte“, v nichž mohlo více než 6 000 starších osob rozšířit své digitální znalosti.²⁰

„Téma je v důsledku koronavirové pandemie ještě aktuálnější než kdy jindy. V době zákazů vycházení a udržování nuceného odstupu od ostatních lidí se mnoho starších lidí seznámilo s možnostmi digitálních komunikačních a informačních technologií a využívalo je více než předtím. Jen si vzpomeňte na všechny ty videohovory s rodinnými příslušníky, na digitální sousedské platformy, které byly vytvořené kvůli organizaci vzájemné pomoci a podpoře, a konzultace s lékaři, které se dnes stále častěji uskutečňují prostřednictvím videopřipojení. Tato pandemie však také jasně ukázala, že ne všichni starší lidé mají potřebnou infrastrukturu pro digitální zapojení do společnosti. Příliš často jim chybí nejen potřebné znalosti, ale i finanční prostředky na pořízení digitálních zařízení“.^A

Dr. Franziska Giffey, spolková ministryně pro rodinu, seniory, ženy a mládež, Úvod, 8. Zpráva o stárnutí, Starší lidé a digitalizace.

^A Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (2020), Starší lidé a digitalizace, ke stažení na: www.bmfsfj.de/resource/blob/159708/ed36ad230d6038b9f0a439fb03ddf35b/achter-altersbericht-kurzfassung-englisch-data.pdf, stav: 18. dubna 2022.

Digitální rovnost pro všechny: společná globální perspektiva

14. prosince 1990 vyhlásilo Valné shromáždění OSN (rezolucí 45/106) **1. říjen Mezinárodním dnem starších osob (UNIDOP)**. Téma UNIDOP pro rok 2021²¹ znělo „Digitální rovnost pro všechny“ a vyjadřovalo potřebu přístupu k digitálnímu světu a účasti v něm pro všechny, tedy i pro starší generaci. Podle názoru EHK OSN²² to vyžaduje následující opatření:

- Zajistit rovný přístup ke zboží a službám obsahujícím digitální technologie prostřednictvím participativních návrhů a politických iniciativ, které zprostředkují, zpřístupní – i cenově – a uživatelsky zpříjemní online služby jako elektronická veřejná správa, elektronické bankovníctví, elektronické obchodování, elektronické vzdělávání a telemedicína, a zároveň zachovají trvalý přístup k offline službám.
- Zvýšení digitální gramotnosti s cílem snížit nedostatek digitálních dovedností poskytováním školení pro bezpečnou a spolehlivou orientaci v digitálním prostředí včetně mezigenerační a

²⁰ Digitalpakt Alter, (o.J.), *Über uns* (O nás)

²¹ EHK OSN (2021), *Digital Equity for All Ages – United Nations International Day of Older Persons 2021 (UNIDOP)*.

²² UNECE Pracovní skupina Stárnutí (2021), *Stárnutí v digitální éře*.

vzájemné výuky a opatření k boji s věkovou diskriminací, která mají podpořit zapojení starších osob do digitálního prostředí.

- Využití potenciálu digitálních technologií pro aktivní a zdravé stárnutí, pohodu a posílení postavení starších lidí, může zmírnit osamělost a sociální izolaci, kromě jiného díky digitální komunikaci a digitálním technologiím, které mohou podpořit možnosti pro nezávislý život v pokročilém věku.
- Zajištění ochrany lidských práv starších lidí v digitální éře vytvořením etického, transparentního a bezpečného digitálního prostředí a služeb opatřeními, která chrání důstojnost, autonomii a soukromí a svobodný a informovaný souhlas s používáním digitálních technologií.

To znamená, že digitální gramotnost představuje důležitý aspekt zajištění digitální inkluze starších lidí, ale současně také, že podmínky a očekávané výsledky vzdělávání v oblasti digitální gramotnosti jsou součástí širšího životního prostředí. Získání digitálních dovedností navíc vyžaduje řadu politických opatření ze strany politických činitelů. Snížení digitálního věkového deficitu, zlepšení digitální inkluze a aktivní účast starších lidí závisí na tom, jaké vážnosti se tito lidé těší, a jakou roli jim přiděluje společnost, v níž žijí. Digitální gramotnost by se měla považovat za jednu z nejdůležitějších kulturních potřeb stejně jako čtení a psaní, které podle individuálních zájmů a potřeb každého občana pokaždé otevrou okno do světa, k vědomostem a informacím, ale i ke kultuře a zábavě. Digitální gramotnost je navíc klíčem ke kritickému chápání médií a informací a k účasti na digitálních sociálních a politických platformách. Je pákou pro digitální účast na demokracii.

Mediální a informační gramotnost: klíč k účasti v digitální éře

Už v posledních desetiletích 20. století vedlo vědomí potřeby digitální mediální a informační gramotnosti (MIL) k podnětným iniciativám. S cílem optimalizovat digitální gramotnost všech skupin obyvatelstva vytvářely vlády, internetové služby, školy a nejrůznější skupiny občanské společnosti iniciativy pro různé skupiny obyvatelstva (studenty, učitele, odborníky v oblasti médií, informací, výroby a správy...), často s důrazem na zásadu „digitální integrace pro každého“. Ve výzkumech a strategiích, které se týkaly digitální inkluze a budování digitálních kapacit, jsou však starší lidé jako skupina pravidelně opomíjeni. Vzhledem k tomu, že stále více služeb se nabízí prostřednictvím internetu, starší lidé potřebují MIL a očekává se, že budou mít potřebné dovednosti, aby se dokázali zorientovat v digitálně transformovaném prostředí; pokud tomu tak není, hrozí jim vyloučení. Jak můžeme porozumět tomuto postavení starších lidí a jak můžeme tuto potřebu uspokojit?

Jak starší lidé využívají internet

Ačkoli je věk často používanou kategorií ve všech druzích průzkumů, o využívání internetu staršími lidmi toho příliš nevíme. Přinejmenším ne u lidí nad 74 let. Důvodem je, že v průzkumech zaměřených na „všechny věkové skupiny“ bývá zpravidla „nejstarší“ věkovou skupinou respondentů skupina 65-74 let. Tak tomu bylo i v nedávné době v rámci projektu „Shaping Europe’s Digital Future“ (Formování digitální budoucnosti Evropy) s podrobnými tematickými analýzami a analýzami pro jednotlivé země – pokaždé u respondentů ve věku 16 -74 let a v rámci těchto skupin.²³ Není nezahrnutí osob starších 74

²³ Evropská komise (2021), *Index digitální ekonomiky a společnosti (DESI)*.

let opomenutím? Když výzkumníci hledají informace o postojích a chování „celé populace“ a prezentují své výsledky jako výsledky „celé“ populace, „všech věkových skupin“, „digitálního začlenění všech“ atd., mohou být lidé nad 74 let přehlíženi?

Samozřejmě vítáme a oceňujeme výzkum zaměřený na mladší specifické skupiny. Nikdo nemůže popřít, že výzkum zaměřený na budování kapacit je nezbytný v souvislosti s pracovními příležitostmi a hospodářským růstem našich průmyslových odvětví a služeb, ale... nemůžeme stárnoucí generaci nad 74 let opomíjet, jako by „neexistovala“ a za výzkum nebo interpretace ve srovnání s ostatními věkovými skupinami vůbec nestála. Je nutné vypracovat obsáhlou studii, která pokryje „všechny věkové skupiny“.

Přesně takovou studii vypracovala v roce 2020 na žádost tehdejšího německého předsednictva Rady EU Agentura Evropské unie pro základní práva (FRAU). Připravila podkladový dokument na podporu konference „**Posílení práv starších lidí v dobách digitalizace**“. Metodika průzkumu byla poměrně složitá, ale přesto se Agentuře podařilo získat skoro 35 000 respondentů od 16 let – zastoupena byla i věková kategorie nad 75 let.²⁴ Nejdůležitější výsledky jsou určitě přesvědčivé:

- Digitální propast mezi generacemi je značná a s věkem se ještě prohlubuje. Z průzkumu základních práv z roku 2019 vyplývá, že 20 % osob ve věku 75 let a starších používá internet alespoň příležitostně, zatímco ve věkové kategorii 16-29 jej používá 98 % osob;
- Co se týká věku, jsou uživatelé internetu a „internetoví abstinenti“ diametrálně odlišní: v rámci populace jsou mezi „abstinenty“ převážně starší lidé, zatímco uživateli internetu jsou naopak převážně mladší lidé;
- Mezi uživateli internetu četnost používání internetu s věkem klesá;
- Výsledky ukazují, že při používání internetu hraje vzdělání důležitou roli u lidí všech věkových kategorií, ale starší věkové skupiny s vyšším vzděláním používají internet více;
- Jasný vzorec používání internetu se objevuje od věku 45 let: mezi staršími věkovými skupinami se internet využívá nejčastěji k sociálním kontaktům a hledání informací o veřejných službách, méně často k internetovému bankovníctví a nakupování, což se liší od vzorů používání internetu mladšími lidmi;
- Lidé, kteří internet nepoužívají, vidí hlavní překážky při používání internetu v nedostatku potřebných dovedností, dále v nezájmu (když se stejné věci dají dělat i bez něj) a to, že nemají k internetu přístup.

Během koronavirové pandemie představovaly požadavky na fyzický odstup zvláštní výzvu pro starší lidi, z nichž mnozí žijí osaměle a ne vždy mají vybavení nebo znalosti pro využívání digitálních nástrojů k udržování sociálních kontaktů. Pandemie je vážně postihla, hlavně ty, kteří žijí v zařízeních dlouhodobé péče nebo trpí různými onemocněními.²⁵

Fyzický odstup by neměl vést k sociální izolaci. Sociální kontakty jsou nezbytné pro udržení zdraví a pohody lidí. Odtržení od rodiny a přátel prohlubuje pocit osamělosti a zranitelnosti u starších lidí, zejména těch, kteří jsou digitálně vyloučeni. V souvislosti s rostoucí digitalizací služeb je pro lidi bez

²⁴ FRA (2020), Selected findings on age and digitalisation from FRA's Fundamental Rights.

²⁵ FRA (2021), *Zpráva o základních právech*.

digitálních dovedností v mnoha zemích EU takřka nemožné získat přístup k veřejným službám. **Zpráva** agentury FRA o základních právech z roku 2021 zdůrazňuje, jak je důležité upřednostňovat u stárnutí postup založený na základních právech, a ze stejného přístupu vycházet u všech příslušných iniciativ a opatření, včetně opatření na podporu sociálního začleňování.²⁶ V rámci nového průzkumu prováděného od roku 2022 na téma „Stárnutí v digitální společnosti“ FRA shromažďuje údaje o rozsahu a druhu nabídek pro starší lidi týkajících se přístupu k veřejným službám poskytovaným prostřednictvím internetu a mimo něj. Bude je zkoumat z hlediska základních práv, aby zajistila, že tato práva jsou v praxi prosaditelná.²⁷

Starší lidé: nejsou součástí cílové skupiny projektů mediální gramotnosti

Naše společnost v posledních letech vycházela souběžně s digitální transformací našeho společenského vývoje a digitalizací médií a informací, která se urychlila během koronavirové krize, z předpokladu, že se na digitálním světě může podílet opravdu každý. Díky přístupu k internetu, používání osobních počítačů, telefonů a jiných digitálních přístrojů, nezbytným tzv. „znanostem 21. století“ a digitálním dovednostem by měl být součástí digitální éry každý občan.

MIL je klíčem k lepšímu pochopení a lepšímu využívání médií a informací a k aktivní účasti na digitální éře. Jde o komplexní koncept, představený v roce 2007 UNESCEM, který zahrnuje řadu znalostí, dovedností, postojů, zkušeností a postupů, umožňujících lidem kreativním, legálním a etickým způsobem přistupovat se stávajícími zdroji a nástroji k informacím a mediálním produktům, analyzovat je, kriticky hodnotit, interpretovat, využívat, vytvářet a šířit.²⁸ MIL tvoří páteř pochopení médií a role médií v naší společnosti. Poskytuje nezbytné pojmy a postoje k vyhodnocování dezinformací, nenávistných projevů, falešných zpráv a zkreslených informací a reakci na ně. Dodává některé z podstatných dovedností, které jsou nezbytné pro kritické myšlení, analýzu, seberozvoj a kreativitu – což jsou veskrze nezbytné dovednosti pro občany v demokratické společnosti.

Základní digitální dovednosti nepotřebují jen děti a studenti ve školách a na univerzitách nebo muži a ženy, kteří chtějí zvýšit svou zaměstnatelnost, aby se ve svém profesním a společenském životě mohli flexibilně a úspěšně rozvíjet. Ovládání digitálních dovedností se stalo klíčovým prvkem neomezeného společenského zapojení. I pro starší generace.²⁹ Vyžaduje to, aby se naše společnost vypořádala s překážkami, které omezují digitální zapojení starších lidí, a aby se jí podařilo sladit dva globální trendy, které celosvětově způsobují dalekosáhlé změny: vzestup digitálních technologií a demografické stárnutí. MIL může přispět k tomu, aby se starší lidé stali aktivními digitálními občany, a zajistit rozvoj digitálně inkluzivních komunit, které přispějí k blahobytu všech generací. K tomu však zatím nedošlo. Starší lidé v současné době využívají možnosti nabízené digitalizací jen v omezené míře. Navíc nejsou prioritou, pokud jde o iniciativy v oblasti vzdělávání a odborné přípravy zaměřené na digitální gramotnost, které byly ve velkém počtu nabízeny v posledních letech. Což ostatně vyplývá z několika studií prováděných na evropské úrovni:

²⁶ FRA (2021), Zpráva o základních právech

²⁷ FRA (o.J.), FRA- programové plánování 2021-2023.

²⁸ UNESCO (2022), O mediální a informační gramotnosti

²⁹ UNESCO (2021), Digital Literacy for Older Persons. [Digitální gramotnost pro starší lidi.]

- **„Mapping of media literacy practices and actions in EU-28“** (Mapování postupů a opatření v oblasti mediální gramotnosti v zemích EU-28) přineslo v roce 2016 rozsáhlý přehled projektů, které realizovala kromě škol řada jiných zařízení.³⁰ Výzkumníci získali soubor 517 projektů a analyzovali 15 projektů „případových studií“, které odborníci z jednotlivých zemí označili jako „nejdůležitější projekty“. Co se týká projektů MIL pro starší lidi, výsledky a závěry výzkumu jsou velice poučné. Zjistilo se, že pouze 7 ze 145 projektů „případových studií“ se zaměřovalo na MIL pro starší lidi. Pět zemí – z 28 členských států EU v roce 2016 -, které předložily nějaký projekt se zaměřením na starší lidi, byly Belgie, Estonsko, Řecko, Lucembursko a Španělsko. Ačkoli tato studie nezahrnovala projekty mediální gramotnosti ve školách založené na učebních plánech, 80 ze 145 projektů „případových studií“ se zaměřovalo na širokou cílovou skupinu „mladistvých a starších žáků“. Na druhém konci škály bylo pouze 7 ze 145 projektů „případových studií“ orientovaných na cílovou skupinu „starších lidí“. Autoři došli k závěru: *„Toto zjištění by mohlo vyvolat otázky o rozsahu podpory, kterou mají k dispozici starší lidé pro rozvoj mediální gramotnosti, zejména vzhledem k tomu, že stále více starších lidí se digitálně zapojuje a používá internetové platformy a služby“*.

Tato formulace byla v minulých desetiletích předkládána opakovaně: zásady digitální inkluze a MIL pro každého se obecně uznávají. Ale realizace těchto zásad v praxi je tak omezená, že jiskra digitální transformace na stárnoucí generace opravdu nepřeskočí.

- K podobným závěrům dochází výzkum provedený v roce 2019 o kvalitní žurnalistice v digitálním věku, které má ukázat roli MIL v souvislosti s cíli a výzvami kvalitní žurnalistiky v digitální éře.³¹ Studie analyzuje asi 70 projektů MIL, které se zaměřují na rozvoj dovedností a znalostí v prostředí MIL, díky nimž veřejnost může rozpoznat a ocenit kvalitní žurnalistiku. Autoři studie charakterizují oblast MIL jako velice rozmanitou a jako jeden ze svých poznatků uvádějí: *Lidem nad 65 let hrozí, že se na ně nebude orientovat dostatek iniciativ zaměřených na MIL. Podstatnou překážkou pro oslovení staršího publika s nástroji a školeními v oblasti digitální gramotnosti může být absence kdykoli přístupné sítě pro šíření informací (jako je tomu ve školách pro mladší osoby).* Proto autoři studie uzavírají: *„V důsledku toho se zdá, že chybí školení a nástroje týkající se mediální gramotnosti zaměřené na starší lidi.“*³² Důrazně doporučují: *„...vypracovat programy mediální gramotnosti, které pomohou občanům všech věkových skupin ...“*³³
- V publikaci **„Media Literacy for All – Supporting marginalised groups through community media“** [Mediální gramotnost pro každého – Podpora marginalizovaných skupin prostřednictvím komunitních médií]³⁴, která posloužila jako výchozí dokument během akce World Café on the Community Media Sector (Světové kavárna o komunitním mediálním sektoru) a Martina Chapman ji představila na Konferenci ministrů Rady Evropy dne 11. června 2021, se také konstatuje nedostatek aktivit určených starším lidem. V této studii bylo cílové publikum projektů a aktivit velice různorodé a orientovalo se na všechny věkové skupiny od 8 do 65 let a více: 80 % projektů se zaměřovalo na marginalizované komunity; 90 % projektů

³⁰ Nikoltchev S. (2016), *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28*.

³¹ Chapman M. a Oermann M. (2020), *Studie Rady Evropy DGI(2020)1*.

³² Chapman M. a Oermann M. (2020), *Studie Rady Evropy DGI(2020)1*, str. 4.

³³ Chapman M. a Oermann M. (2020), *Studie Rady Evropy DGI(2020)1*, str. 4.

³⁴ Chapman a kol. (2020), *Media literacy for all - Supporting marginalised groups through community media*

mělo za cíl věkovou skupinu 40-65 let. Pouze v menšině zkoumaných projektů byli jednou z cílových skupin lidé nad 65 let, ale ve všech případech byla tato věková skupina součástí obecného dospělého nebo veřejného publika.

- Vzhledem k tomu, že se mediální gramotnost netýká pouze učebních procesů jak používat a chápat informace, ale také dezinformací, Evropský regulátor audiovizuálních mediálních služeb (ERGA) provedl společně s mediálními společnostmi a vzdělávacími organizacemi několik průzkumů a kampaní o kritickém chápání informací. Navzdory jejich snahám se ve zprávě za rok 2020 konstatuje: „jednou z největších výzev (...) je otázka, jak oslovit co nejširší spektrum cílových skupin ve společnosti, zejména starší lidi“; expertní skupina ERGA nenašla v Evropě žádný osvědčený postup.³⁵

Omezená pozornost, která je věnována starším lidem coby cílové skupině pro MIL, se neodráží pouze ve zkoumání praktických přehledů.³⁶ Akademický výzkum užitečnosti, významu a didaktických přístupů MIL pro všechny věkové skupiny jasně identifikuje absenci průzkumu o používání a chápání médií a kritickou praxi u starších lidí.³⁷ V oblasti vzdělávání dospělých se uznává, že online vzdělávání „mění místa a prostory učení“ a že různé dopady megatrendu digitalizace ještě stále čekají na odezvu pedagogů a badatelů. Ochota odvrátit se od tradičních stereotypů o vzdělávacích schopnostech a zájmech starších lidí a uznání jejich schopností jako „důležitého katalyzátoru mezigeneračního učení, se dá považovat za slibnou vyhlídku do budoucna zejména v oblasti podpory starších lidí, kteří chtějí zlepšit své počítačové znalosti“.³⁸ Slibnou vyhlídku, kterou sektory výzkumu a vzdělávání dospělých nemohou samy splnit. Spoléhají na to, že svým dílem přispějí i politici tím, že podpoří nejen zásady digitálního začlenění pro každého, ale i konkrétní projekty týkající se používání internetu, mediální gramotnosti a účasti na sociální online komunikaci.³⁹

Závěry Rady Evropské unie přijaté 12. října 2020⁴⁰ a usnesení o měnícím se mediálním a informačním prostředí přijaté **Konferencí ministrů Rady Evropy odpovědných za média a informační společnost** (Kypr, 10.–11. června 2021) se mohou stát dobrým začátkem pro budoucí realizace různých projektů. Evropské vlády vycházejí z hodnoty inkluzivní společnosti a blahobytu starších lidí a zdůrazňují, že je třeba vyzvednout právo starších lidí na účast v digitální společnosti. Uznávají význam projektů MIL a jejich přínos k udržitelnému, nezávislému, demokratickému mediálnímu prostředí a kultuře spolehlivé kvalitní žurnalistiky a podporují posílení postavení jednotlivců, aby se mohli kriticky zabývat mediálním obsahem, orientovat se v komplexním mediálním a informačním ekosystému a přijímat vlastní politická a jiná rozhodnutí. Rada Evropy důrazně podporuje posílení postavení jednotlivce, „aby se kriticky vypořádal s mediálním obsahem, orientoval se v komplexním mediálním a informačním systému a v konečném důsledku činil svébytně politická i jiná rozhodnutí“.⁴¹

³⁵ ERGA (2021), *Improving Media Literacy campaigns on disinformation*. [Zkvalitněné kampaně o mediální gramotnosti a o dezinformacích]

³⁶ Chapman et al. (2020), *Media literacy for all – Supporting marginalised groups through community media*.

³⁷ Rasi et al. (2019), *Media Literacy Education for All Ages*. [Mediální výchova pro všechny věkové skupiny.]

³⁸ Jütte, W., & Wildemeersch, D. (2017), *Editorial: digital the new normal - multiple challenges for the education and learning of adults*. [Úvodní článek: Digitalizace je nová norma – různorodé výzvy pro vzdělávání a vyučování dospělých.]

³⁹ König R. et al. (2018), *Používání internetu staršími Evropany; analýza na základě údajů SHARE*.

⁴⁰ Evropská rada (2020), *Zlepšení blahobytu starších lidí v éře digitalizace: Rada přijímá závěry*.

⁴¹ Umělá inteligence – Inteligentní politika (2021), *Usnesení: Konference ministrů Rady Evropy odpovědných za média a informační společnost*.

Oslava Světového dne telekomunikací a informační společnosti (WTISD) 2022

WRISD se slaví každoročně od roku 1969 vždy 17. května jako připomínka založení ITU a podepsání první mezinárodní telegrafní dohody v roce 1865. Cílem WRISD je zvýšit povědomí o možnostech, které může používání internetu a jiných informačních a komunikačních technologií (ICT) přinést společnosti a ekonomice. Má přispět ke zmírnění digitální propasti.

„Rovnoprávný přístup k digitálním technologiím není jen morální odpovědnost, ale i základní předpoklad pro globální blahobyt a trvalou udržitelnost“, tvrdí Houlin Zhao, generální sekretář Mezinárodní telekomunikační unie ITU).

A WISS Forum 2022 (2022) World Telecommunication and Information Society Day (WTISD) 2022 Celebration, ke stažení: www.itu.int/net4/wsis/forum/2022/Agenda/Session/133, stav: 15. května 2022.

Čas jednat

Osvojení MIL jako klíč k tomu, aby se starší lidé dokázali podílet na digitální transformaci, která se dotýká naší společnosti a všech oblastí života, se dá považovat za komplexní komunikační a učební proces. Tento učební proces, kdy se často jedná o podobu komunikace mezi jednotlivci, je „krystalizačním momentem“, v němž se setkávají dva megatrendy, digitalizace a stárnutí.

Proces učení u starších lidí, který má seniorům umožnit získat digitální mediální gramotnost, je postupný, jeho výsledkem jsou osobní dovednosti a má důležitý dopad na společnost. Stát se digitálním občanem znamená být schopen podílet se online i offline na společnosti, v níž žijeme, a hájit svá demokratická práva. Při digitálním učení totiž nejde jen o zvládnutí digitálních technologií internetu, ale – jak už dávno řekl Paulo Freire (1921–1997) o veškerém učení: je to o „čtení světa a čtení slova“.⁴²

V kapitole Čas jednat zdůrazníme některé aspekty procesu MIL u starších lidí, čímž vytvoříme most k předchozím kapitolám a poskytneme některé stavební kameny pro nové iniciativy.

Učení starších lidí: zapojení do „nového světa“, aniž by člověk zapomněl na svůj vlastní životní příběh

Spolehlivý přístup k používání informačních a komunikačních technologií je důležitým předpokladem pro zapojení se do digitální komunikace a využívání jejich výhod. Ale to samo o sobě nestačí. Aby se lidé mohli podílet na technologických možnostech a přizpůsobit se jim, jsou nezbytné znalosti, postoje a digitální dovednosti. Abychom se mohli pustit do tohoto „nového a neustále se měnícího dobrodružství“⁴³, musí být jasné, jak a proč klíč k MIL otevírá okno k nástrojům a možnostem úspěšného působení v digitálním prostředí. Nejde jen o to, být online, ale také o dovednosti a sebedůvěru.

⁴² Freire P. (1985), *Čist svět a číst slovo: rozhovor s Paulem Freirem*.

⁴³ Centre for ageing better (2021), *COVID-19 and the digital divide*. [COVID-19 a digitální propast.]

Starší lidé se sami musí stát ambasadory mediální a informační gramotnosti

„Školení v oblasti digitální gramotnosti pro starší lidi se soustředí hlavně na dovednosti potřebné k používání digitálních nástrojů. Jenže to nestačí, protože jde i o pochopení digitálního obsahu,“ říká Estelle Huchet z Age Platform Europe, sítě financované EU, která spojuje takřka 150 organizací starších lidí, popř. pro starší lidi.^A Aby se

zkvalitnila mediální gramotnost ve všech věkových skupinách, zejména u starších lidí, je nutno zorganizovat řadu iniciativ na její zlepšení. Odkazuje na nedávný mezinárodní projekt podporovaný programem ERASMUS+ s názvem DIGITOL, jehož výsledkem je několik osvědčených postupů a učebních metod, které mohou být inspirací pro ostatní. Age Platform Europe se zaměřuje na podporu solidarity mezi generacemi, mezigenerační učení a neformální učení. Důležitým předpokladem pro úspěšnou, efektivní výuku digitální komunikace a pochopení dezinformací a novinářských kachen je zapojení starších lidí do tvorby politiky, aby nabídka odpovídala jejich potřebám. Platforma Age Europe zdůrazňuje, že nás musí být co nejvíc, abychom vyzvedli hodnotu přesných informací a dodali odvahu starším lidem, aby se sami stali ambasadory mediální a informační gramotnosti.

^A Age Platform Europe (2020), *Disinformation and COVID-19: a matter of concern for older people?* [Dezinformace a COVID-19: touha starších lidí?], ke stažení: www.age-platform.eu/policy-work/news/disinformation-and-covid-19-matter-concern-older-people, stav: 22. dubna 2022.

Cartoon: je stažení na: www.shutterstock.com/nl/image-vector/vector-cartoon-illustration-group-old-senior-1154738665, accessed 8 May 2022.

Jak se podporuje mediální vzdělávání

Existuje mnoho článků a zpráv o tom, jak podporovat mediální vzdělávání starších lidí. Nedávno byl zveřejněn systematický přehled 40 empirických studií z let 2005–2019.⁴⁴ Ačkoli se starší lidé často začínají učit používat online komunikaci za zcela specifickým účelem (komunikace s přítelem, příbuzným v jiné zemi, nutnost získat elektronické zdravotní informace...), digitální prostředí se krok za krokem rozšiřuje. Počínaje základním používáním, přes pochopení a vytváření mediálních obsahů, uvědomění si nutnosti kritické analýzy zpráv, zábavy a dezinformací, aby bylo možné se uvážlivě rozhodovat a posléze jednat a podílet se jako uvědomělý občan na novém digitálním prostředí, které reprezentuje politický a sociální kontext, v němž žijeme. Průzkumy ukazují, že starší lidé, zejména ti, kteří ve svém profesním životě nikdy online komunikaci nevyužívali, mají potíže pochopit, analyzovat a vyhodnotit mediální obsahy a nedůvěřují věrohodnosti online zpravodajství.

Pedagogický přístup je nutné přizpůsobit i tomu, že starší lidé tvoří velmi různorodou skupinu, v níž každá osoba má specifické životní zkušenosti, které mají dopad na její schopnosti a její zájem o mediální gramotnost. Navíc nejde jen o formální zásahy během určitého „procesu učení“, je nutná i pravidelná

⁴⁴ Rasi et al. (2021), *Promoting Media Literacy Among Older People: A Systematic Review*. [Podpora mediální gramotnosti u starších lidí: systematická kontrola.]

podpora. V této souvislosti byl zaveden pojem „vřelý expert“⁴⁵ a celkově jsou velice důležité sociální sítě, kde se lidé navzájem povzbuzují a společně dělají pokroky. To znamená, že občanská společnost hraje při podpoře iniciativ mediální gramotnosti starších osob důležitou roli a posléze může každý předávat své zkušenosti, aby pomohl příbuznému nebo spoluobčanovi a podpořil ho.

Posílení digitální gramotnosti ve všech skupinách obyvatelstva

Na Kypru náměstek ministerstva pro výzkum, inovace a digitální politiku uskutečňuje „Národní akční plán digitálních dovedností 2021–2025“ s celkovým rozpočtem více než 24 milionů Euro, který je součástí Národního plánu obnovy a odolnosti, a částečně jej financuje EU. Zvláštní pozornost věnuje ohroženým skupinám obyvatelstva a lidem nad 55 let. Kyperské centrum produktivity, které bylo zřízeno ve spolupráci s ministerstvem, nabízí starším lidem vzdělávací programy v oblastech jako používání elektronických přístrojů a softwaru, znalosti o sociálních médiích, nástroje a systémy elektronické veřejné správy, komunikační platformy atd. Brzy bude oficiálně zahájena činnost Národní koalice pro digitální dovednosti a pracovní místa, kterou bude tvořit více než 50 veřejných a soukromých subjektů působících v oblasti vzdělávání a odborné přípravy. Její digitální platforma se v současné době vytváří v rámci celoevropského projektu, financovaného programem „Connecting Europe Facility“ (CEF Digital)^A, který má podpořit a urychlit jak veřejné, tak i soukromé investice do digitální konektivity.

Antonios Demetriades, předseda výroby pro sociální péči Parlamentu seniorů na Kypru tvrdí: „Vláda už nemůže dále odkládat iniciativy na začlenění a zapojení seniorů do digitálního věku. Jedná se o úkol pro celou společnost. Musíme zabránit tomu, aby senioři žili osamocně a izolovaně; digitální a sociální vyloučení často chodí ruku v ruce. Jako senioři investujeme do sociálních sítí, abychom měli záruku, že nikdo nezůstane stát opodál.“

^A Evropská komise(o.J.) Fazilität „Connecting Europe“ – CEF Digital, k dispozici na: digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/cef-digital, accessed on 8 May 2022.

Od prostého používání digitálních zařízení až po aktivní a kreativní využívání mediálních obsahů jako občan

Výše uvedené cíle subjektů nabízejících služby v oblasti mediální gramotnosti pro starší osoby, pedagogů a koučů byly ve výsledcích zveřejněných článků méně patrné. Největší pozornost byla věnována „základnímu stupni“ osvojení komunikačních technik a používání online komunikace v osobním a rodinném kruhu. Nicméně: cíle nejsou jasně vykolíkovány a doporučuje se další a intenzivnější zkoumání. Jak navíc zdůrazňují i odborníci, přehled a dostupné články odrážejí jen malou část skutečnosti a boje o mediální vzdělávání. Je možné, že nedávná nutnost online schůzek, online platform pro participaci, průzkumy atd. podpořily i používání online komunikace s cílem sociální a politické účasti jako občan. Zejména v sociálních sítích na národní nebo mezinárodní úrovni jsou členové motivováni ke zlepšování svých dovedností, aby dokázali komunikovat a také být slyšet.^{46 47}

⁴⁵ Martinez C. et Olsson T. (2022), *The warm expert—A warm teacher? Learning about digital media in intergenerational interaction.* [Vřelý expert – vřelý učitel? Digitální média v mezigenerační interakci.]

⁴⁶ Age Platform Europe (2020), *Digital literacy of older people: an overview.* [Digitální gramotnost starších lidí - přehled.]

⁴⁷ ESU (2021), *Prohlášení: Starší lidé a digitální inkluze v dnešní informační společnosti.*

Svoboda názorů a MIL – základní kameny demokracie

Svoboda názoru a jeho vyjádření patří k základním právům každého člověka. Jsou nejen nezbytné pro důstojnost a rozvoj jedince, tvoří také důležitý základ demokracie, správního státu, míru, stability, udržitelného vývoje a společenské participace. Jsou nezbytné pro rozvoj a užívání celé řady dalších lidských práv včetně svobody sdružování a shromažďování, svobody myšlení, náboženského vyznání a přesvědčení, práva na vzdělání, práva účastnit se kulturního života, volebního práva a všech dalších politických práv souvisejících s účastí na veřejných záležitostech. Bez nich není demokracie.

Státy mají povinnost respektovat, chránit a podporovat právo na svobodu názoru a projevu. Musí být zaručeno v online i offline prostředích. Masivní digitalizace posledních let výrazně ovlivnila mediální prostředí a výkon svobody projevu a dalších lidských práv.⁴⁸ Internet radikálně změnil způsob, jakým přistupujeme k informacím a komunikujeme. Vyhledavače a platformy sociálních médií do značné míry převzaly roli tradičních médií. Velká část veřejnosti používá sociální média jako hlavní zdroj informací. Nabízejí však i nové možnosti pro individuální rozvoj a posílení demokracie. Každý má právo vyhledávat, přijímat a šířit informace a myšlenky podle svého výběru. Svobodná a pluralitní média mohou zaujímat různé role včetně tvůrce platform pro debaty a úvahy, které pomáhají informovat a posilovat postavení občanů, a zvyšují transparentnost a demokratickou odpovědnost. Přitom často zastávají i roli veřejného ochránce, vychovatele, zastávce dobré správy věcí veřejných a dokonce katalyzátoru demokracie.

Novináři, vydavatelé, redaktoři, bloggeři a další mediální subjekty musí mít možnost vykonávat svou práci bez obav z vměšování nebo represí; to vyžaduje odpovídající ochranu před násilím, výhrůzkami a nátlakem. Záruka této ochrany není důležitá jen pro mediální subjekty, ale i pro uživatele, jejich seberozvoj, autonomii a možnosti rozvoje.

Svoboda projevu a svoboda médií musí coby pilíře demokratické společnosti reagovat na informované, aktivní a angažované občany, propojovat a aktivizovat občany a rozhodovací orgány. Mediální a informační výchova by měla směřovat na všechny členy společnosti a umožnit jim osvojit si nezbytné poznatky a dovednosti, aby mohli hrát aktivní roli ve veřejné sféře. Vlády na všech úrovních, poskytovatelé médií, sdružení občanské společnosti a všechny zainteresované skupiny by měly cítit odpovědnost za to, že každému poskytnou nezbytné nástroje k využití mediálního a informačního potenciálu. Strategie digitálního vzdělávání musí být nedílnou součástí přístupu zaměřeného na studující a odpovídající jejich věku, protože starší lidé potřebují vhodné a cílené strategie, bez nichž budou digitální transformaci nejspíš trpět nejvíce.

Digitální gramotnost nabízí lidem všech věkových skupin možnost podílet se na životě společnosti a mít větší právo mluvit do hledání politických rozhodnutí; pomáhá při rozvoji technických, kognitivních a sociálních schopností a dovedností, které každému umožní pochopit, kriticky analyzovat a hodnotit mediální obsahy; rozvíjí schopnost chránit vlastní soukromí ve veřejné sféře; pomáhá při fundovaném rozhodování na základě kritické analýzy obsahu, médií a prostředí; pomáhá také při chápání etických vlivů médií a nových technologií a vytváření obsahů v novém mediálním prostředí. Vhodnými iniciativami na vybudování kapacit by vlády a všechny zainteresované skupiny měly podpořit rozvoj

⁴⁸ Rada Evropy (2021), Konference ministrů odpovědných za média a informační společnost.

starších lidí.⁴⁹ Rada Evropy spolupracuje s vládami, soukromým sektorem, občanskou společností a jinými subjekty na utváření internetu jako bezpečného a otevřeného prostředí, v němž se může dařit svobodě názoru, shromažďování a sdružování, rozmanitosti, kultuře a vzdělávání.⁵⁰

Digitální herní světy: tak je učení ve stáří zábavou

Pro zlepšení mediální a informační gramotnosti starších lidí musíme zcela jistě prozkoumat nové formáty, aniž bychom si za vzor brali tradiční školu a formální vzdělávací instituce. Jak vytvořit nabídky pro lidi se zdravotními problémy, kteří žijí osaměle a mají minimální zkušenosti s komunikací? Jak vytvořit náročnou komunikaci, která je zaujme a podnítí k tomu, aby se naučili zacházet s online zařízeními a prakticky je používali? Řešení těchto otázek bylo před několika lety výchozím bodem prof. Boba De Schuttera, kterého fascinovaly videohry, a současně chtěl své potěšení ze hry sdílet se staršími rodinnými příslušníky.⁵¹

První zkušenosti s funkcí videoher pro dospělé vyššího věku získal Bob De Schutter pozorováním starších členů rodiny a zjištěním, že stereotypní představa o starším člověku, že „nemá zájem si hrát, je osamělý a nudí se“, není správná. Společně se svou babičkou vytvořil videohru založenou na jejích zážitcích ze starého statku na venkově ve vlámském Kempenu (Belgie), kde žila jako dítě za 2. světové války.⁵² Poté prováděl další a další průzkumy, sbíral další poznatky, získal doktorát a stal se jedním z předních odborníků v oblastech učení hrou, bohatství mezigeneračních kontaktů, vnitřní herní motivace, sociální a intelektuální efekty učení.

Prováděl rešerše v literatuře o herním designu a stárnutí, aby vytvořil přístup k designu, který zohledňuje mnohostrannou povahu stárnutí a vnitřní hodnotu digitálních her. Výsledný „Gerontoludic Design Framework“, tedy rámcový koncept pro design her určených seniorům, navrhuje smysluplnou hru jako zamýšlený výsledek tvorby her pro starší dospělé. De Schutter prosazuje „přístup se zaměřením na hráče“ a herní rámec, v němž starší lidé nacházejí palčivá témata (nedávné vzpomínky, problémy související s věkem atd.).

Jako tvůrce her, univerzitní profesor a řečník na konferencích a výstavách se Bob De Schutter staví proti stereotypnímu vnímání starších hráčů videoher a obhajuje „nový pohled“ na starší lidi jako velice rozmanitou skupinu s odlišnými dovednostmi a zájmy. Podtrhuje roli her během celého životního cyklu. Díky těmto zkušenostem a vizi zaujímá Bob De Schutter zvláštní místo mezi vědci, kteří vytvářejí nástroje pro starší cílové skupiny a bojují proti nepřátelským postojům vůči seniorům.⁵³

⁴⁹ Penninckx P. (2021), Powerpoint: „Digitální společnost: výzvy, možnosti, rizika a překážky“.

⁵⁰ Rada Evropy (o.J.), *Ochrana lidských práv na síti*.

⁵¹ Bob De Schutter (o.J.), *Biografie*.

⁵² Batchelor J. (2019), *Immortalising your grandmother in a WWII game*. [Zvěčňte svou babičku ve videohře z 2. světové války.]

⁵³ TEDx Talks (2015), *How games are changing the way we age* [Jak hry mění způsob, jakým stárneme] | Bob De Schutter | TEDxMiamiUniversity.

Jak se vypořádat s dezinformacemi a „fake news“

Naše současná mediální a informační společnost se vyznačuje „nadbytkem“ informací, často býváme přetíženi informacemi jak online, tak i offline. Rozmach sociálních médií, Facebooku, Twitteru atd. radikálně změnil vznik zpráv a přispívá k rychlému šíření různých forem „fake news“ a různých druhů dezinformací.

Případy chybných informací, dezinformací a škodlivých informací se vyskytují v mnoha scénářích a negativně ovlivňují veřejnou demokratickou sféru. Dezinformační kampaně se navíc používají jako politická strategie v soukromých chatových skupinách, například během volební kampaně v USA v roce 2016, v kampaních za brexit ve Velké Británii v letech 2015–2016 a nedávno během války na Ukrajině.

Ruskou invazi na Ukrajinu ve čtvrtek 24. února 2022 podporovala masivní dezinformační kampaň, která pokračuje i v době eskalace konfliktu. Odborníci a specialisté ověřující fakta ji sice okamžitě dementovali, ale mezitím se vytvořil nebezpečný informační chaos.

Další globální proces (dez)informování souvisel s koronavirovou pandemií. Od dubna 2020, kdy bylo jasné, že bezprecedentní pandemie postihla celý svět, se Světová zdravotnická organizace (WHO) postavila do čela boje proti pandemii a boje proti „infodemii“ tím, že šířila vědecky fundované informace a snažila se bořit mýty. V době koronavirové zdravotnické krize bylo šíření „infodemie“ pro veřejné zdraví a bezpečnost stejně nebezpečné jako pandemie samotná. Generální tajemník OSN se nechal slyšet, že šíření covidu-19 rozpoutalo tsunami dezinformací, nenávisti, falešného obviňování a vyvolávání paniky.“

Využívání nepravdivých, nesprávných a zavádějících informací se považuje za novou strategii ovlivňování, která má přímý dopad na veřejnou sociální sféru. Fenomény nepravdivých, nepřesných a zavádějících informací jsou stejně rozmanité a rozdílné jako jednotlivci, komunity a političtí činitelé, kteří je vytvářejí. Tyto možnosti vytvářet a prověřovat a upravovat informace je součástí demokratizace přístupu ke znalostem a svobody projevu. Na druhou stranu by však neměli tuto svobodu názoru ohrožovat tím, že „obsadí“ celý prostor a uzavrou jej pro jiné názory. Vždy musí zůstat prostor pro vyvracení falešných zpráv, opravování nepravdivých zpráv a oceňování pravdy.⁵⁴ To se netýká pouze novinářů a profesionálních zdrojů informací, mladých lidí a studentů, ale každého, tedy všech občanů.

Propaganda a dezinformace: mocné zbraně v době války

Množství falešných, nepřesných a chybných informací, jimiž jsme v souvislosti s ruskou invazí na Ukrajinu zaplavováni, je obrovské. Ačkoli se ještě nikdy neobjevovaly v takové rozsahu, použití dezinformací a propagandy jako zbraní vedení války není nic nového. Má dlouhou historii. Existuje odnepaměti. Dějiny jsou plné příkladů, kdy se „nepravda“ prezentovala jako „pravda“. Trojský kůň, mytologický archetyp podvodu, představuje symbolické spojení mezi klasickým starověkem a současnými problémy našeho světa ovládaného internetem.

Propaganda a klam nejsou nikdy tak viditelné a nebezpečné jako v době války. Děla, tanky a bomby zabíjejí a ničí lidi a společnost. Současně však probíhá i propagandistická válka, která proniká do srdcí a hlav lidí a „zabíjí“ i civilisty. Je agresivnější než v minulosti, mimo jiné i proto, že je silně ovlivněna

⁵⁴ Rada Evropy (o.J.), *Jak se vypořádat s propagandou, dezinformacemi a fake news*.

dezinformační kampaní prostřednictvím internetu a mobilních telefonů, ale současně je i rozptýlená, protože nové techniky jako syntéza zvuku, obrazu a videa podporovaná umělou inteligencí (AI) – tzv. deep face – znesnadňují rozeznání deep fakes od skutečnosti.

V této složité době, kdy jsou novináři a média vyzýváni, aby odhalovali pravdu a vylíčili objevená fakta s vědomím, že občané na druhém konci komunikačního procesu hledají spolehlivé informace, není snadné docílit vyváženého zpravodajství a svědomitě se rozhodnout, jak těmto požadavkům vyhovět. Navíc pochopení, zkoumání a vyhodnocování mediálních obsahů souvisejících s válkou vyžaduje publikum se všeobecným přehledem.⁵⁵

Ve společném prohlášení pro Ukrajinu (Perugia, 3. dubna 2022), které vyjadřuje podporu ukrajinským i mezinárodním novinářům a nezávislým médiím, kteří hrají důležitou roli při „zpravodajství o ruské agresi proti Ukrajině“, se to označuje jako „hybridní válka“. Vyzývá vlády a zájmové skupiny, aby odsoudily ruský útok na svobodu tisku a šikanu nezávislých novinářů, která upírá občanům právo na přístup k pravdě. Invaze na Ukrajinu znovu ukázala, jak důležitá je nezávislá a etická žurnalistika, která pomáhá občanům činit důležitá rozhodnutí, informuje svět a volá k odpovědnosti mocné.⁵⁶

Dezinformace, které ovlivňují naše všední chování

Starší lidi tento informační chaos znepokojuje. Šíření dezinformací je může zmást do té míry, že nebudou vědět, jak se správně zachovat v případě onemocnění nebo nebezpečí, když dojde ke ztrátě důvěry v média a narůstá strach. Skutečnost, že digitální negramotnost je mezi seniory mnohem rozšířenější než v jiných věkových skupinách, mohla být důvodem, proč dospělí nad 65 let jsou náchylnější uvěřit falešným zprávám a šířit je.⁵⁷ Tato tendence důvěřovat falešným zprávám může mít více příčin, které často bývají navzájem propojené.

V některých částech světa brání používání internetu jazykové bariéry

Arménie je jednou ze zemí, které patří ke světové jazykové menšině. Pro starší lidi představuje závislost na cizím jazyce značnou překážku.

Arménština je indoevropský jazyk bez silných vazeb k jiným jazykům s jedinečným písmem, které pochází z 5. století. Pro mnoho lidí je arménština zděděným jazykem, kterým mluví doma, zatímco ve škole a v zaměstnání používají jinou řeč. Oblíbeným druhým jazykem se stala angličtina, ale naučit se anglicky nebylo a není pro každého dostupné. Proto je v současné době viditelná digitální propast mezi mladými anglicky mluvícími a západně orientovanými lidmi a staršími Armény. Jak tuto propast mezi sociodemografickými skupinami překlenout? Jak vytvořit příležitosti k zajištění digitální inkluze pro každého?

Jedním ze zklamání dnešních seniorů je fakt, že kdysi neúnavně pracovali na rozvoji ekonomiky SSSR a očekávali, že jim země zajistí důstojný důchod. Po rozpadu SSSR však jejich *quid pro quo* přestalo existovat. Nové státy nepřevzaly závazky bývalého SSSR. Průměrný důchod v Arménii je i po několika důchodových reformách velice nízký. Mnoho arménských důchodců musí nadále pracovat – ale teď neoficiálně – aby si vylepšili svůj příjem.^A

⁵⁵ Výbor ministrů (2022), *Doporučení CM/Rec(2022)4 výboru ministrů členským státům na podporu příznivého prostředí pro kvalitní žurnalistiku v digitálním věku*.

⁵⁶ Evropská federace novinářů (2022), *Prohlášení z Perugia o Ukrajině: Pronásledování, mučení a zabíjení novinářů musí přestat*.

⁵⁷ Age Platform Europe (2020), *Dezinformace a covid-19: záležitost starších lidí?*

Hovsep Khurshudyan, předseda nevládní organizace „Free Citizen“ Civic Initiatives Support Centre, člen Arménské národní platformy občanského fóra pro východní partnerství a bývalý mluvčí Strany arménského dědictví, vidí mediální gramotnost starších generací v Arménii v poměrně žalostném světle. Jazykové znalosti přitom považuje jen za jeden z faktorů.

Hovsep: „Starší generace mluví převážně rusky, což byl úřední jazyk SSSR. Ruštinu mohou zpravidla používat, když chtějí čerpat informace ze zdrojů mimo zemi. Tato ruskojazyčná média obvykle kontrolují ruské úřady a obsahují politickou propagandu namířenou proti Západu, proti Evropě a USA, k negativnímu ovlivňování veřejného mínění. Senioři se často vystavují riziku, že se stanou obětí různých konspiračních teorií, jako například propaganda proti očkování.“

Hovsep Khurshudyan to pocítil ve vlastní rodině, když jeho matka na začátku roku 2021 odmítla očkování poté, co zaslechla (dez)informace, které šířily manipulativní a záměrně nesprávné příběhy a argumenty proti očkování. V důsledku toho v červnu 2021 onemocněla ve věku 81 covidem-19 a velice trpěla. Když si uvědomila, že covid-19 nejen opravdu existuje, ale že by mohl mít vážné následky pro její zdraví a život, souhlasila s očkováním. Jenže už bylo pozdě. Její dosavadní dobrý zdravotní stav se zhroutil. Hovsepova veselá, aktivní matka, která měla čtyři děti, devět vnoučat a dvě pravnoučata zemřela na konci roku 2021, 23. prosince...

Hovsep: „Je nutné realizovat rozsáhlé sociální a kulturní projekty, aby se senioři zapojili do všech oblastí činnosti v zemi. Týká se to zejména oblasti vzdělávání včetně mediální gramotnosti. Starší lidé bývají zpravidla odkázáni na své děti a vnuky, kteří jim pomáhají s přístupem na internet a naučí je základním dovednostem. Jenže ne všichni starší lidé mají doma počítač nebo chytrý telefon...“

^A Huitfeldt H. (2020), Towards Better Adequacy & Sustainability: A Review of Pension Systems & Pension Reforms in Eastern Partnership Countries, Economic and Financial Affairs, Discussion Paper 131, [Přehled důchodových systémů a důchodových reforem v zemích Východního partnerství, hospodářské a finanční záležitosti, diskusní dokument 131], v angličtině ke stažení: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/dp131_en.pdf, stav: 8. května 2022.

Mediální výchova přiměřená věku: projekt OdigO v Laponsku (Finsko)

„Možnost používat iPhone nejen k telefonování, ale i k pořizování fotografií, jejich posílání rodině, k setkávání s přáteli, k přípravě programu na příští schůzku našeho sdružení, k diskuzi o přečtené knize, nebo o sledované debatě... Existuje celé spektrum faktorů, které rozhodují o tom, zda to dokážu, zda se to naučím a zda mě bude dál někdo podporovat.“ Starší lidé tuto podporu potřebují, aby se mohli rozvíjet a zapojit do společnosti.

Projekt představený na dalších řádcích je toho příkladem a snaží se uspokojit potřeby starších lidí při zapojení do digitálního mediálního a informačního světa. Řešení: mediální výchova přizpůsobená věku, při níž hraje svou roli řada faktorů a partnerů – někteří přímo, jiní nepřímo: Finsko, které je v digitální transformaci společnosti na špičce žebříčku; vysoce kvalifikovaný výzkum v oblasti médií a vzdělávání; aktivní občanská společnost; ochota investovat do udržitelných dlouhodobých projektů...

Finsko na špičce mezinárodního žebříčku

Finsko je na špičce evropského a mezinárodního žebříčku v digitální transformaci naší společnosti. Výroční zpráva zveřejněná Evropskou komisí – Digital Economy and Society Index (DESI, 2021) –, která sleduje digitální pokrok členských států ve čtyřech nejdůležitějších politických oblastech: lidský kapitál,

konektivita, integrace digitálních technologií a digitální veřejné služby řadí Finsko mezi nejlepší země.⁵⁸ V celkovém hodnocení obsadilo druhé místo (za Dánskem) z 27 členských států EU a vede v oblastech lidského kapitálu, integrace digitálních technologií a digitálních veřejných služeb.⁵⁹

V oblasti lidského kapitálu je Finsko na prvním místě z 27 členských zemí EU, což podle výroční zprávy znamená, že úroveň jeho digitálních dovedností vysoce přesahuje průměr EU. Následuje několik údajů:

- 76 % obyvatelstva ovládá základní digitální dovednosti a 50 % má nadprůměrné znalosti (ve srovnání s průměrnými hodnotami v EU – 56 % popř. 31 %);
- Podíl zaměstnaných osob pracujících jako odborníci na informační a komunikační technologie (IKT) vzrostl na 7,6 %;
- Podíl žen mezi odborníky v oblasti IKT mírně přesahuje průměr EU, činí 23 % (v EU 19 %);
- Absolventi IKT ve Finsku tvoří 7 % z celkového počtu absolventů, což je takřka dvojnásobek průměru EU (3,6 %);
- Ve srovnání s průměrem v EU poskytuje svým zaměstnancům školení v oblasti IKT téměř dvojnásobek finských podniků;
- V roce 2020 Finsko úspěšně zvládalo výzvy vyvolané koronavirovou krizí ve školách a na univerzitách tím, že iniciovalo nahrazení prezenční výuky dálkovým studiem a zorganizovalo několik projektů digitalizace.
- Speciální projekty na podporu možností pro osoby v produktivním věku zaměřené na rozvoj jejich dovedností a podporující dostupnost kvalifikovaných pracovních sil.

Při pročítání finské zprávy DESI 2021 nás zaujaly zejména výsledky digitálního začlenění starších lidí. Jak je to s digitální transformací společnosti a přístupem ke stárnoucí populaci? Koncepce studie však neumožňuje získat informace o lidech starších 75 let; nevyskytují se v ní. Zkoumaná populace vychází ze statistik Eurostatu a odpovídá podílu lidí ve věku 16–74 let. Není to významné opomenutí? Neměla by být stárnoucí populace ve výzkumu úrovně digitální gramotnosti a ve zprávách, jako je DESI, považována za „součást celé společnosti?“ Už proto, že i ve Finsku se vlády na nejrůznějších úrovních, poskytovatelé internetu, univerzity a občanská sdružení zabývají integrací seniorů jako součástí populace v neustále se měnící společnosti.

Projekt OdigOt: Osaavia aikuisten ja ikääntyvien digitaisten ohjaajia Lappiin

Ve Finsku se mediální gramotnost stala tradicí na počátku roku 2010 jako součást finské občanské způsobilosti. Nešlo jen o dovednosti související s používáním internetu, ale i o schopnost kriticky přistupovat k médiím. Finská vláda uznala, že je nutné zvýšit odolnost obyvatelstva vůči digitálním dezinformacím. Finskou národní politiku mediálního vzdělávání provádí Národní audiovizuální institut a ministerstvo školství a kultury ve spolupráci s mediálními pedagogy. Začalo se ve školách. Výuka mediální a digitální gramotnosti byla zakotvena do finských národních osnov. Cílovou skupinou se stali i starší dospělí.⁶⁰

⁵⁸ Evropská komise (2021), *Index digitální ekonomiky a společnosti (DESI)*.

⁵⁹ Evropská komise (2021), *Finsko v indexu pro digitální ekonomiku a společnost*.

⁶⁰ Palsa L. a Salomaa S. (2019), *Media literacy in Finland*. [Mediální gramotnost ve Finsku.

Jedním z inspirativních projektů je OdigO: Projekt (OdigO) „Zkušeni lektori pro digitální gramotnost dospělých a stárnuoci populace v Laponsku“.⁶¹ Projekt OdigO se dá považovat za mezisektorovou akci několika univerzit (realizuje se ve spolupráci Laponské univerzity ve Finsku a Laponské univerzity aplikovaných věd), odborníků a nevládních organizací. Projekt vychází z toho, že kompetentní učitelé a lektori v oblastech zdravotnictví, sociální péče a vzdělávání mají klíčové postavení při poskytování rovných příležitostí pro rozvoj digitálních dovedností bez ohledu na věk. Schopnost učit se máme po celý život, i když se potřeby a cíle učení mění. I v těch vzdělávacích kontextech, kde se neusiluje o formální tituly nebo kvantifikovatelné akademické úspěchy, je zapotřebí kvalitní poradenství. Výuka a poradenství se skutečně zaměřují na individuální zájmy nebo potřeby, které život jedinci přináší, proto výsledky učení a výuky nemusí být nutně kvantitativně měřitelné, ale jsou tím cennější. Poradenství v oblasti digitálních dovedností by mělo být začleněno do vzdělávacích, kulturních, sociálních a zdravotních služeb, což zcela jistě umožní, aby projekt posunul vpřed digitální gramotnost osob pracujících v těchto oblastech.

Projekt OdigO vyvíjí online kurz zaměřený na digitální dovednosti a péči o dospělé a starší lidi. Kurz je součástí několika studijních programů zúčastněných univerzit a umožňuje další vzdělávání studentů. Navíc projekt organizuje celou řadu internetových školení a krátkých videozpráv, určených pro pedagogické pracovníky zúčastněných univerzit, širokou veřejnost a odborníky z oblastí vzdělávání, sociální záležitosti, zdravotnictví a kultury, kteří pracují s dospělými a staršími lidmi. Projekt tak vytváří příležitosti pro výměnu znalostí a zkušeností pro lidi z různých věkových skupin a institucí s různými kompetencemi a odpovědnostmi s cílem vytvořit společnou perspektivu pro zlepšení znalostí starších lidí v MIK. Očekávání, že všichni, kdo chtějí a mohou tak či onak podpořit digitální zapojení starších lidí, tak učiní, proměňuje tento projekt ve „výzvu“ společenské odpovědnosti napříč generacemi a funkcemi.⁶²

Výhled do budoucna

V nedávných strategických dokumentech mezinárodních organizací se slavnostně vyzdvihují hesla „digitální rovnost možností pro každého“ a „nikdo nezůstane pozadu“. Zdá se však, že tyto „přísliby“ neplatí pro starší generace, které si v dnešní neustále se měnící společnosti připadají izolované a zapomenuté. Zejména v oblasti účasti starších generací na digitálním věku. Kdo se blíže zaměří na výsledky průzkumů o praktickém používání internetu a projektech pro mediální a informační gramotnost, ihned postrehne, že se neustále opakuje stejný refrén: starší lidé nejsou zapojeni do digitální komunikace nebo jsou zapojeni méně než jiné věkové skupiny. Vlády a různé služby předpokládají, že „všichni“ komunikují online a že jsou k tomu vyškoleni, ale chování starších lidí to nepotvrzuje. Donedávna se věnovalo jen málo úsilí tomu, aby se tyto znalosti a dovednosti u starších generací posílily. Během koronavirové pandemie se bolestivě ukázalo, že v tomto „digitálním věku“ vede nedostatek digitálních dovedností k digitálnímu, a tedy i sociálnímu vyloučení. Každému, kdo se

⁶¹ Susanna R. a Rasi P. (o.J.), Projekt (OdigO), *The Skillful Tutors of Adults' and Aging Population's Digital Competences to Lapland (OdigO) Project*. [Zkušeni lektori pro digitální gramotnost dospělých a stárnuoci populace v Laponsku.]

⁶² Děkujeme profesorovi Dr. Päivi Rasi a lektorce Dr. Hanně Vuojärvi z pedagogické fakulty Laponské univerzity, Dr. Susanně Rivinen, vedoucí projektu OdigO, a Leeně Jääskeläinen, zastupující člence městské rady v Rovaniemi a mnoha dalším, kteří tento projekt s nadšením spoluvytvářeli a sdíleli své zkušenosti.

zasazuje o blaho starších lidí a jejich právo podílet se na všech aspektech života společnosti, se tím otevřely oči.

Do konce roku 2020 se zdálo, že tato naléhavá potřeba starších lidí byla pochopena. Závěry Rady EU ze dne 12. října 2020 na téma „Lidská práva, účast a blahobyt starších lidí ve věku digitalizace“ a závěry konference ministrů Rady Evropy na téma „Umělá inteligence – inteligentní politika a Výzvy a šance pro média a demokracii“ z 10.–11. června 2021 mohou posloužit jako referenční dokumenty, kterými zástupci vlád chtějí zajistit, aby i starší lidé měli vždy znalosti, dovednosti a přehled pro svůj bezpečný a informovaný přístup k digitálnímu prostředí a uplatňování práv v něm.

Tato prohlášení však nestačí. Musí být funkceschopná a používaná při tvorbě politiky a v každodenní praxi. Jak mohou být zaručena práva seniorů na plnohodnotné zapojení do naší společnosti, jak mohou být senioři součástí digitální společnosti, v níž žijeme, a jak můžeme my všichni – vlády, poskytovatelé služeb, podniky, organizace občanské společnosti a samotní senioři – vytvořit inkluzivní společnost přátelskou ke stáří, v níž bude odstraněna věková diskriminace, a využijí se schopnosti všech generací?

Stárnutí naší společnosti je jedním z megatrendů 21. století, který nemá dopad jen na život starších lidí, ale přináší příležitosti a výzvy pro každého z nás. Dnes je téměř 20 % populace starší 65 let, v roce 2070 to bude už 30 %. Jak můžeme uspořádat naši společnost na principu úcty k lidské důstojnosti, svobodě, demokracii a rovnosti tak, aby všichni mohli žít a stárnout, aniž by byli diskriminováni?

Na základě těchto otázek jsme se pokusili zjistit, jak procesy a výzvy ovlivňuje druhý megatrend – digitální transformace – a jak na ně můžeme zareagovat. Jak může digitalizace podpořit aktivní a zdravé stárnutí, zlepšit kvalitu života, pomoci seniorům znovu získat jejich nezávislost a zajistit, aby stárnutí v digitálním světě změnilo zažitě myšlení a bylo místo za zranitelné považováno za hodnotné? Oba megatrendy mohou být úspěšné jen v případě, že změny přiměřeně zohlední každodenní potřeby lidí všech generací a vytvoří přístupné, inkluzivní prostředí přívětivé pro starší lidi, které všem umožní vést zdravý a aktivní život, plnit všední požadavky kladené životem a v plné míře se podílet na společnosti.

Při řešení těchto dvou megatrendů hraje klíčovou roli MIL. Je pákou pro přístup k digitálním médiím a informační společnosti, pro jejich pochopení a zapojení se do nich. Předpokladem ovšem je získat soubor dovedností, které každému umožní vyhledávat, kriticky hodnotit a používat informace a mediální obsah a přispívat k nim, znát svá práva na internetu a vědět, jak ochránit soukromé údaje, pochopit, jak se na internetu bojuje s nenávisnými projevy a kyberšikanou, chápat etické aspekty přístupu k informacím a jejich používání, podílet se na digitálních platformách, být schopen používat media a IKT k podpoře rovnosti, svobody projevu, demokracie a míru...

Starší lidé, jako důležitá heterogenní skupina obyvatelstva s různými potřebami a zkušenostmi v oblasti vzdělávání a učení mají právo osvojit si po svém, svým tempem a podle svých vlastních cílů nezbytné znalosti, dovednosti a postoje, aby získali mediální a informační gramotnost. Všichni relevantní činitelé, zejména státy, by si měli uvědomit svou vlastní roli a odpovědnost v oblasti mediální gramotnosti. Měli by být připraveni vést dlouhodobé projekty MIL, podílet se na nich a financovat je. Tato odpovědnost by měla být rozšířena na všechny činitele, kteří mohou občany všech věkových skupin kontaktovat tam, kde se nacházejí, a vytvořit nové sítě pro šíření znalostí a dovedností MIL. Pro všechny občanky a občany, protože v neustále se měnící digitální společnosti se nenajdou žádní „digitální domorodci“, kteří by byli připraveni reagovat na všechno; v určitém okamžiku se z nás všech stávají přistěhovalci, kteří potřebují podporu, aby v digitálním věku „dospěli“.

Není snadné vypracovat seznam doporučení, ačkoli je „čas jednat“. Do naší zprávy jsme zahrnuli výzkum, úvahy a informace o osvědčených praktikách, s nimiž jsme se v průběhu let setkávali, nebo na nichž jsme se směli podílet. Na závěr bych chtěla vyzvednout jen **tři zásady**, které jsou důležité pro to, abychom se **společně se seniory vydali na cestu k mediální a informační gramotnosti, směrem k aktivní účasti na důvěryhodné digitální společnosti zaměřené na člověka**, kterou, jak doufáme, budeme sdílet s budoucí generací:

- **k MIL je nutné přistupovat z hlediska lidských práv.** V digitálním věku je mediální gramotnost předpokladem osobního rozvoje, samostatnosti a účasti na životě společnosti. Podle doporučení [CM/Rec\(2022\)4](#) o podpoře příznivého prostředí pro kvalitní žurnalistiku v digitálním věku by státy měly maximálně rozvíjet iniciativy pro všechny věkové skupiny – nejen pro děti a mládež –, které podporují dovednosti a znalosti nezbytné k rozpoznání a ocenění kvalitní žurnalistiky nebo ilustrují přínosy kvalitní žurnalistiky pro různé cílové skupiny a demokratické a pluralitní společnosti.
- **Strategie stárnutí včetně digitálního vzdělávání a mediální a informační gramotnosti je nutno chápat jako průřezové a musí zahrnovat všechny části společnosti.** Vzhledem k tomu, že iniciativy MIL zaměřené na využívání dovedností a schopností se dají považovat za komplexní proces celoživotního vzdělávání, je třeba pohlížet na staršího účastníka vzdělávání a jeho životní historii s respektem. Všichni, kdo se podílejí na práci se staršími studenty, se vyzývají, aby prozkoumali nové nástroje a metody jak v digitální sociální oblasti, tak v „reálném životě“. Zatímco mezinárodní organizace poskytují obecný rámec, národní, regionální a místní vlády, občanská společnost, neformální vzdělávání a zejména mezigenerační společenské jednotky jako rodiny a místní společenství hrají důležitou roli – mohou reagovat na potřeby a očekávání seniorů a... vytvářet různé veselé situace při vzájemném učení nejen v digitální sféře, ale také v „reálné“ vřelé sociální oblasti.
- **Senioři jsou nedílnou součástí populace společnosti. I muži a ženy nad 75 let.** Společnost považuje dlouhověkost a rostoucí střední délku života za pozitivní výsledek lékařské vědy a stále zdravějšího životního stylu... Ale kde jsou muži a ženy nad 75 let v průzkumech obyvatelstva a ve statistikách Eurostatu? Vyloučení starších lidí (+75) z průzkumů je nutno chápat jako diskriminaci, jako akt ageismu. „Neviditelnost“ starších lidí ve statistických průzkumech obyvatelstva je bolestivou skutečností, protože ve většině průzkumů je vylučujícím kritériem věk 74 let. Proto se průzkumy o digitální transformaci společnosti, digitálním lidském kapitálu atd. seniory nad 75 let nezabývají. Mediální a informační gramotnost (MIL) se nakonec nepovažuje za páku k zajištění lidských práv starších lidí na aktivní a důstojné stárnutí a na účast v naší digitalizované společnosti.

Bibliografie

- A BAGSO (2019), *Starší lidé v digitálním světě*, ke stažení: www.bagso.de/fileadmin/user_upload/bagso/06_Veroeffentlichungen/2020/BAGSO_Position_Paper_Older_persons_in_a_digital_world.pdf, stav: 18. dubna 2022.
- Age Platform Europe (2020), *Desinformation and COVID-19: a matter of concern for older people?* [Dezinformace a covid-19: záležitost starších lidí?], ke stažení: www.age-platform.eu/policy-work/news/disinformation-and-covid-19-matter-concern-older-people, stav: 22. dubna 2022.
- Age Platform Europe (2020), *Digital literacy of older people: an overview*, ke stažení: <https://age-platform.eu/policy-work/news/digital-literacy-older-people-overview>, stav: 22. dubna 2022.
- BAGSO (2020), *Starší lidé a digitalizace*, ke stažení: <https://www.bagso.de/publikationen/stellungnahme/aeltere-menschen-und-digitalisierung/>, stav: 21. dubna 2022.
- Batchelor J. (2019), *Immortalising your grandmother in a WWII game*, Games Industry [Zvěčňte svou babičku ve hře z 2. světové války], ke stažení: www.gamesindustry.biz/articles/2019-08-06-immortalising-your-grandmother-in-a-wwii-game, stav: 18. dubna 2022.
- Bob De Schutter (o.J.), *Biografie*, ke stažení: <https://www.bobdeschutter.be/about>, stav: 18. dubna 2022.
- Butler R N. (1969), MD; *Age-ism: Another Form of Bigotry* [Věková diskriminace: jiná forma úzkoprsosti], *The Gerontologist*, sv. 9, vydání 4 část 1, str. 243–246.
- Centre for ageing better (2021), *COVID-19 and the digital divide* [COVID-19 a digitální propast], ke stažení: <https://ageing-better.org.uk/sites/default/files/2021-07/COVID-19-and-the-digital-divide.pdf>, stav: 22. dubna 2022.
- Digitaler Engel (o.J.), *O projektu*, ke stažení: <https://www.digitaler-engel.org>, stav: 21. dubna 2022.
- DigitalPakt Alter, (o.J.), *O nás*, ke stažení: www.digitalpakt-alter.de/digitalpakt-alter/ueber-uns/, stav: 21. dubna 2022.
- Doron I. and Quinn G. (2021), *Against Ageism and Towards Active Social Citizenship for Older Persons. The Current Use and Future Potential of the European Social Charter Study* [Proti věkové diskriminaci a za aktivní sociální občanství pro starší lidi. Aktuální používání a budoucí potenciál studie Evropská sociální charta], oddělení Evropská sociální charta, Generální ředitelství pro lidská práva a principy právního státu, Rada Evropy, Štrasburk.
- ERGA (2021), *Improving Media Literacy campaigns on disinformation* [Kampaně na zlepšení mediální gramotnosti s ohledem na dezinformace], ke stažení: <https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2021/01/ERGA-SG2-Report-2020-Improving-Media-Literacy-campaigns-on-disinformation.pdf>, stav: 22. dubna 2022.
- ESU (2021), *Prohlášení: Older persons and digital inclusion in today's information society* [Starší lidé a digitální inkluze v dnešní informační společnosti], ke stažení: http://esu-epp.eu/wp-content/uploads/2021/04/20210323_EN_ESU-Statement_final.pdf, stav: 22. dubna 2022.
- Evropská federace novinářů (2022), *Perugia Declaration for Ukraine: the targeting, torturing and killing of journalists must be stopped* [Prohlášení z Perugia o Ukrajině: Pronásledování,

mučení a zabíjení novinářů musí přestat], <https://europeanjournalists.org/blog/2022/04/10/perugia-declaration-for-ukraine-the-targeting-torturing-and-killing-of-journalists-must-be-stopped/>, stav: 22. dubna 2022.

- Evropská komise (2010), *A Digital Agenda for Europe [Digitální agenda pro Evropu]*, Brusel, ke stažení: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>, stav: 15. dubna 2022.
- Evropská komise (2021), *2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade [Digitální kompas 2030: evropská cesta pro digitální desetiletí]*, ke stažení: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>, stav: 15. dubna 2022.
- Evropská komise (2021), *The Digital Economy and Society Index (DESI) [Index digitální ekonomiky a společnosti]*, ke stažení: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>, stav: 21. dubna 2022.
- Evropská komise (o.J.), *Dubravka Šuica*, ke stažení: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/suica_en, stav: 15. dubna 2022.
- Evropská komise (2021), *Finland in the Digital Economy and Society Index [Finsko v indexu pro digitální ekonomiku a společnost]*, ke stažení: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-finland>, stav: 22. dubna 2022.
- Fan Z. a Xiao Y. (2020), *10 technology trends to watch in the COVID-19 pandemic*, World Economic Forum [10 technologických trendů, které byly důležité v době koronavirové pandemie; světové hospodářské fórum], ke stažení: www.weforum.org/agenda/2020/04/10-technology-trends-coronavirus-covid19-pandemic-robotics-telehealth/, stav: 15. dubna 2022.
- FRA (2020), *Selected findings on age and digitalisation from FRA's Fundamental Rights Survey [Vybrané výsledky ke stárnutí a digitalizaci z průzkumu základních práv provedenému FRA]*, ke stažení: www.bmfsfj.de/resource/blob/160708/718712aca2e438178bc34cf3993cb15a/background-paper-fra-conference-data.pdf, stav: 21. dubna 2022.
- FRA (2021), *Zpráva o základních právech*, ke stažení: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-fundamental-rights-report-2021-opinions_de.pdf, stav: 21. dubna 2022.
- FRA (o.J.), *2021-2023 FRA Programming Document [Dokument a plánovaném programu 2021-2023]*, ke stažení: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-programming-document-2021-2023_en.pdf, stav: 20. dubna 2022.
- Freire P. (1985), *Reading the World and Reading the Word: An Interview with Paulo Freire [Číst svět a číst slovo: rozhovor s Paulem Freirrem]*, *Language Arts, Bd. 62, Nr. 1, National Council of Teachers of English, str.15–21.*
- Griffin W. a O'Halloran D. (2019), *Our Shared Digital Future. Responsible Digital Transformation – Board Briefing*, [Naše společná digitální budoucnost. Odpovědná digitální transformace – informace představenstva] Světové hospodářské fórum, Cologny, ke stažení: www3.weforum.org/docs/WEF_Responsible_Digital_Transformation.pdf, stav: 15. dubna 2022.
- Höller M. (2021), *The human component in social media and fake news: the performance of UK opinion leaders on Twitter during the Brexit campaign [Lidské prvky v sociálních médiích a novinářské kachny: Vystoupení britské aktivistky na Twitteru Twitter během kampaně o brexitu]*, *European Journal of English Studies, 25:1, str.80–95.*
- Chapman et al. (2020), *Media literacy for all - Supporting marginalised groups through community media [Mediální gramotnost pro každého – podpora marginálních skupin komunitními médii]*, Rada Evropy.

- Chapman M. a Oermann M. (2020), *Studie Rady Evropy DGI(2020)1*, Rada Evropy, ke stažení: <https://rm.coe.int/prems-015120-gbr-2018-supporting-quality-journalism-a4-couv-texte-bat-/16809ca1ec>, stav: 22. dubna 2022.
- Jütte, W., & Wildemeersch, D. (2017), *Editorial: digital the new normal - multiple challenges for the education and learning of adults*, [Hlavní článek: Digitalizace jako norma – rozmanité výzvy pro vzdělávání a učení dospělých, 8(1), str.7–20.
- König R. et al. (2018), *Internet use among older Europeans: an analysis based on SHARE data*, Universal Access in the Information Society [Používání internetu staršími Evropany: analýza na základě údajů SHARE, Univerzální přístup v informační společnosti], 17(3), 621-633.
- Martinez C. a Olsson T. (2022), *The warm expert—A warm teacher? Learning about digital media in intergenerational interaction* [Vřelý expert – vřelý učitel? Digitální media v mezigenerační interakci], *The International Journal of Research into New Media Technologies*, Bd. 0(0), str.1–17.
- McDonough C. (2016), *“The Effect of Ageism on the Digital Divide Among Older Adults”* [Vliv věkové diskriminace na digitální propast mezi staršími dospělými], *Journal of Gerontology & Geriatric Medicine*, 2008.
- Nikoltchev S.(2016), *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28* [Mapování postupů a opatření v oblasti mediální gramotnosti v EU-28], *Evropské audiovizuální informační centrum, Štrasburk*, str.1–446.
- OSN (2022), *12. zasedání otevřené pracovní skupiny na téma stárnutí*, ke stažení: <https://social.un.org/ageing-working-group/twelfthsession.shtml>, stav: 2. dubna 2022.
- Palsa L. a Salomaa S. (2019), *Media literacy in Finland*, Ministry of Education and Culture [Mediální gramotnost ve Finsku, ministerstvo pro vzdělávání a kulturu], ke stažení: <https://mediakutaitosuomessa.fi/mediaeducationpolicy.pdf>, stav: 22. dubna 2022.
- Penninckx P. (2021), PowerPoint: *'Digital society : challenges, opportunities, risks and obstacles'* [„Digitální společnost: Výzvy, možnosti, rizika a překážky“], *ESU-Letní akademie*, ke stažení: <https://rm.coe.int/0900001680a30ea4>, stav: 18. dubna 2022.
- Rada Evropy (2014), *Human rights of older persons*, Recommendation CM/Rec(2014)2 of the Committee of Ministers to member states [Lidská práva starších lidí, doporučení CM/Rec(2014)2 výboru ministrů členským státům], ke stažení: <https://rm.coe.int/promotion-of-human-rights-of-older-persons/16809fb9bf>, stav: 15. dubna.
- Rada Evropy (2020), *Improving the well-being of older persons in the era of digitalisation: Council adopts conclusions* [Zlepšení blahobytu starších lidí v éře digitalizace: Rada přijímá závěry], ke stažení: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/12/improving-the-well-being-of-older-persons-in-the-era-of-digitalisation-council-adopts-conclusions/, stav: 21. dubna 2022.
- Rada Evropy (2021), *Konference ministrů odpovědných za média a informační společnost*, ke stažení: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/media2021nicosia>, stav: 22. dubna 2022
- Rada Evropy (n.d.), *Dealing with propaganda, misinformation and fake news* [Jak se vypořádat s propagandou, dezinformacemi a Fake News], ke stažení: <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/dealing-with-propaganda-misinformation-and-fake-news>, stav: 22. dubna 2022.
- Rada Evropy (n.d.), *Safeguarding human rights on the net* [Ochrana lidských práv na síti], ke stažení: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b38ba>, stav: 22. dubna 2022.

- Rasi et al. (2019), *Media Literacy Education for All Ages* [Vzdělávání v oblasti mediální kompetence pro všechny věkové skupiny], *Journal of Media Literacy Education* 11 (2), Finsko, str.1–19.
- Rasi et al. (2021), *Promoting Media Literacy Among Older People: A Systematic Review* [Podpora mediální gramotnosti starších lidí: Systematická kontrola], *Adult Education Quarterly*, sv. 71(1), str.37–54.
- Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (2019), *"Digitální anděl" zahajuje túru po Německu*, ke stažení: www.bmfsfj.de/bmfsfj/aktuelles/alle-meldungen/-digitaler-engel-startet-deutschlandtour-140730, stav: 21. dubna 2022.
- Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (2020), *Osmá zpráva o stárnutí – Starší lidé a digitalizace*, ke stažení: www.bmfsfj.de/rsourc/blob/159916/9f488c2a406ccc42cb1a694944230c96/achter-altersbericht-bundestagsdrucksache-data.pdf, stav: 21. dubna 2022.
- Susanna R. a Rasi P. (o.J.), *The Skillful Tutors of Adults' and Aging Population's Digital Competences to Lapland (Odigo) Project* [Projekt (Odigo), *Zkušení lektori pro digitální gramotnost dospělé a stárnoucí populace v Laponsku*], Univerzita Laponsko, ke stažení: <https://www.ulapland.fi/FI/Kotisivut/Odigo-hanke/Key-facts-in-English>, stav: 22. dubna 2022.
- Světové hospodářské fórum (2020), *Digital Development Joint Action Plan and Call for Action COVID-19 Crisis Response* [Společný akční plán pro digitální rozvoj a výzva k akci „Reakce na krizi způsobenou koronavirem“], *Cologne*, ke stažení: www3.weforum.org/docs/WEF_Digital_Development_Joint_Action_Plan_Call_for_Action_report_2020.pdf, c, stav: 15. dubna 2022.
- TEDx Talks (2015), *How games are changing the way we age* [Jak hry mění způsob, jakým stárneme] | *Bob De Schutter* | *TEDxMiamiUniversity*, YouTube, ke stažení: <https://www.youtube.com/watch?v=ZfU6DGfhWt8>, stav: 22. dubna 2022.
- Umělá inteligence – inteligentní politika (2021), *Usnesení: Konference ministrů Evropské rady odpovědných za média a informační společnost*, ke stažení <https://rm.coe.int/0900001680a2dc92>, stav: 22. dubna 2022
- Umělá inteligence – inteligentní politika (2021), *Závěrečné prohlášení: Konference ministrů Evropské rady odpovědných za média a informační společnost*, ke stažení <https://rm.coe.int/final-declaration-and-resolutions/1680a2c9ce>, stav: 22. dubna 2022
- UNDESA DISD (2021), *Digital Equity for All Ages - United Nations International Day of Older Persons 2021* [Digitální rovnost šancí pro všechny věkové skupiny – Mezinárodní den starších lidí v OSN 2021] (*UNIDOP*), YouTube, ke stažení: www.youtube.com/watch?v=YCKgRo-YI-g, stav: 21. dubna 2022.
- UNECE (2017), *Ministerial Conference on Ageing: A Sustainable Society for All Ages: Realizing the potential of living longer*, *Lisbon* [Ministerská konference k tématu stárnutí: Udržitelná společnost pro všechny věkové skupiny: Využívání potenciálu delšího života, Lisabon], ke stažení: <https://unece.org/population/events/ministerial-conference-ageing-sustainable-society-all-ages-realizing-potential>, stav: 15. dubna 2022.
- UNECE (o.J.), *Standing Working Group on Ageing* [Ständige Arbeitsgruppe „Altern“], ke stažení: <https://unece.org/population/standing-working-group-ageing>, stav: 15. dubna 2022.
- UNECE, Pracovní skupina „stárnutí“ (2021), *Ageing in the digital Era*, *UNECE Policy Brief on Ageing* [Stárnutí v digitální éře, *UNECE*, Krátké představení politiky k tématu stárnutí], Nr. 26,

ke stažení: <https://unece.org/sites/default/files/2021-07/PB26-ECE-WG.1-38.pdf>, stav: 21. dubna 2022.

- UNESCO (2021), *Digital Literacy for Older Persons* [Digitální gramotnost pro starší lidi], ke stažení: <https://en.unesco.org/news/digital-literacy-older-persons>, stav: 22. dubna 2022.
- UNESCO (2022), *About Media and Information Literacy* [O mediální a informační gramotnosti], ke stažení: www.unesco.org/en/communication-information/media-information-literacy/about, stav: 22. dubna 2022.
- Výbor ministrů (2022), *Doporučení CM/Rec(2022)4 výboru ministrů členským státům na podporu příznivého prostředí pro kvalitní žurnalistiku v digitálním věku*, Rada Evropy (2022), ke stažení: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a5ddd0, stav: 22. dubna 2022.

An Hermans je emeritní profesorkou na Katolické univerzitě v Lovani (Belgie). Získala doktorát z pedagogiky a působila jako profesorka na Fakultě psychologie a pedagogiky (obor dějiny vzdělávání) a v meziuniverzitním postgraduálním programu „Studium žen“. Byla poslankyní Evropského parlamentu (1989–1994), členkou belgické Poslanecké sněmovny (1995–1999), členkou provinční rady Vlámského Brabantu (2000–2019). Narodila se v roce 1944 v Heusden-Zolderu (Belgie) jako nejstarší dcera dělnické rodiny se šesti dětmi a již v mládí ve škole narážela na sociální překážky, které jí bránily i při dalším studiu. Proto přistupovala velice citlivě k problematice rovných příležitostí pro všechny lidi bez ohledu na pohlaví, původ a životní podmínky. Během své kariéry se zasazovala za práva žen v politice i profesním životě. V posledních letech hraje vedoucí roli v hnutí seniorů jak ve Flandrech, tak i na evropské úrovni. Od roku 2013 je An Hermans předsedkyní Evropské unie seniorů (ESU).

www.coe.int

Rada Evropy je vůdčí organizací pro lidská práva na tomto kontinentu. Má 46 členských států včetně všech členů Evropské unie. Všechny členské státy Rady Evropy podepsaly Evropskou úmluvu o lidských právech, Smlouvu o ochraně lidských práv, demokracie a právního státu. Implementaci Úmluvy v členských státech střeží Evropský soud pro lidská práva.